

Breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser

— Berättelser och idéer utifrån sex skolor som når
deltagare ur underrepresenterade grupper

Publicerad av Folkbildningsrådet

FÖRFATTARE: Katja Timgren, Pedram Nasouri,
Freke Rähä och Alva Uddenberg.

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

LAYOUT: Pasadena Studio

ISBN: 978-91-88692-85-6

www.folkbildningsradet.se

Förord

Omfattningen och spridningen av folkbildningens kulturverksamheter, och en omfattande samverkan med andra kulturaktörer, ger människor i hela landet tillgång till kultur. Under 2022 erbjöd studieförbunden drygt 176 000 kulturprogram runtom i landet med ca 8,9 miljoner deltagare, och drygt 189 800 cirkeldeltagare samlades i cirklar inom det estetiska området.

Folkhögskolans kulturutbud är också omfattande, med bland annat 1 300 särskilda kurser med estetisk inriktning och 200 estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå. Kultur och kulturutövande är integrerade delar av folkhögskolans pedagogik. De flesta av folkhögskolornas deltagare deltar i kulturaktiviteter som en del i sina studier, oavsett vilken kurs de valt.

Det faktum att utrikes födda deltagare och deltagare med kort utbildning inte sällan är underrepresenterade i de estetiska verksamheterna är ett problem som folkbildningen delar med det övriga samhället – och som folkbildningen och övriga samhället behöver möta.

I rapporten *Breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser. Berättelser och idéer utifrån sex skolor som når deltagare ur underrepresenterade grupper* beskrivs hur ett antal folkhögskolor arbetat för och lyckats bredda deltagandet inom sina estetiskt inriktade kurser.

Folkbildningsrådets förhoppning är att rapporten kan tjäna som inspiration för fortsatt arbete med breddat deltagande – inom folkbildningen, i andra kulturinriktade utbildningar än folkbildningens och i landets kulturliv i stort.

Stockholm den 27 april 2023

Maria Graner
Generalsekreterare
Folkbildningsrådet

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	11
Folkhögskolan i storstadsförorten gör estetisk verksamhet med stora nätverk i det lokala kulturlivet	15
Folkhögskolan på den mindre orten startade teaterkurs i den närliggande större stadens ytterområde	25
Storstadsskolan gör ett kursutbud som ger en djup förankring i den urbana, diversifierade konst- och musikscenen	35
Glesbygdsskolan inleder ett samarbete med ett studieförbund som ett första steg för att bredda deltagandet på sina konstkurser	43
Storstadsskolan är mitt i en förändring mot breddat deltagande på estetisk kurs	51
Glesbygdsskolan engagerade sig i kulturlivet i förorten i storstaden fyrtio mil bort, knöt kontakter med eldsjälar och deltog i kulturfestival	59
Idéer för breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser – sammanfattande analys	67
Referenser	77

Sammanfattning

Bakgrunden till studien *Breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser* är att Folkbildningsrådet under en följd av år har rapporterat till regeringen om bristande mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter. Detta samtidigt som det så kallade kultursyftet, ett av statens fyra syften med stödet till folkbildningen, innebär att folkbildningen ska bidra till att ”bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet”.

Syftet med studien är att undersöka hur sex folkhögskolor som har ett aktivt, fungerande arbete med att bredda deltagandet på sina estetiska kurser arbetar. Studien fokuserar även på hinder och möjligheter för arbetet, samt vilka samverkanspartners skolorna har. Med breddat deltagande avses i denna rapport i första hand att nå även deltagare med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kortare utbildning, eftersom det är de grupperna som är underrepresenterade generellt. Rapporten är tänkt att ge idéer för fortsatt arbete för breddat deltagande.

Intervjuerna med lärare och skolledare visar att flera av de sex medverkande skolorna gör estetisk verksamhet i områden i större städer där många med bakgrund utanför Norden eller med kortare utbildning bor. Detta, i kombination med att ha lokala nätverk i kulturlivet där, ser ut att skapa förutsättningar för att nå deltagare ur dessa grupper. Även skolor som inte gör estetisk verksamhet i de här områdena, till exempel skolor som finns i glesbygden, har som strategi att samverka med kulturaktörer i sådana här områden i större städer. Skolor genomför bland annat prova på-aktiviteter tillsammans med en samverkanspartner som når kulturintresserade, eller låter deltagare framträda på samverkanspartners evenemang. Samverkan kan till exempel ske med kulturhus, bibliotek och kulturföreningar i områden där många med bakgrund utanför Norden bor.

Flera skolor anpassar kursutbud och kursinnehåll så att det tilltalar fler med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kortare utbildning.

Man startar genom samverkan nya kurser som har goda förutsättningar att nå målgrupperna. Man anställer lärare till estetisk kurs med bakgrund utanför Norden och nätverk bland kulturintresserade. Även deltagare ur de underrepresenterade grupperna kan få en viktig roll i arbetet med att sprida information om kurserna. Skolorna ser även över vilket material de sprider om kurserna så att en bredd av personer syns, tilltalas och nås. Antagning och urval ses också över så att dessa inte missgynnar breddat deltagande.

Flera skolor i studien samverkar även med konstnärliga högskolor. Skolornas estetiska kurser fungerar högskoleförberedande och den breddade rekryteringen på folkhögskolans kurser kan gynna även högskolan.

Hinder för breddat deltagande som många intervjupersoner lyfter är att arbetet är resurskrävande och att det just saknas resurser. I analysen framkommer att arbete med att skapa kontakt med kulturlivet som finns i områden där många ur de underrepresenterade grupperna bor och planering för nya kurser som kan nå nya målgrupper inte täcks av statens medel. Några skolor har sökt externa projektmedel, till exempel från landets regioner. En ytterligare utmaning är att systemet för hur deltagarveckor fördelas medför att skolan måste garantera ständig utfyllnad av platserna på sina kurser. Det gör det svårt för skolorna att förändra sitt kursutbud och starta nya estetiska kurser som har bättre förutsättningar att nå personer ur de underrepresenterade grupperna. I analysen ställs därför frågan om hur statens medel bör fördelas för att det ska finnas utrymme och långsiktiga förutsättningar för att arbeta med breddat deltagande på estetisk kurs?

Andra hinder kan vara begränsande attityder och bristande motivation och kunskap hos anställda vid folkhögskolorna. Därför ställs i analysen frågan om vilken fortbildning om breddat deltagande på estetisk kurs folkhögskolorna behöver framöver?

Skolorna i den här studien har valts ut för att de har hittat strategier för att nå deltagare med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kortare utbildning. I analysen framgår att ytterligare skolor och organisationer behöver inleda ett arbete för att bredda deltagandet på estetisk kurs framöver. De strategier som skolorna i den här studien använder kan övervägas av fler aktörer.

I analysen ställs också frågan om hur skolornas arbete med breddat deltagande behöver stödjas av andra aktörer? Kan arbetet vinna på mer samordning och få bättre förutsättningar att bli långsiktigt hållbart om skolorna får stöd av rikstäckande eller regionala organisationer? Det går att urskilja flera

nivåer där arbete för breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser kan ske och där man kan tilldela resurser till arbetet:

- lärar- och kursnivå
- skolnivå: administration, ledning
- regional nivå: samverkan mellan skolan och regionen
- riksnivå: Regeringskansliet, Folkbildningsrådet, Sveriges folkhögskolor, Offentligägda folkhögskolors intresseorganisation (OFI), Rörelsefolk-
högskolornas intresseorganisation (RIO).

Inledning

BAKGRUND

Kultursektorn är relativt homogen när det gäller produktion, organisation och publik. Denna problematik belyser bland annat Myndigheten för kulturanalys i flera rapporter. Myndigheten publicerade till exempel en kartläggning 2015 bland anställda i den del av kultursektorn som styrs av staten, och ansvarade 2017 för motsvarande analys i de nordiska länderna. Rapporterna *Kultur av vem?* (2015) och *Kultur med olika bakgrund* (2017) visar att andelen anställda med utländsk bakgrund inom kultursektorn befinner sig på en konstant och tydligt lägre nivå än i befolkningen. Den ökade mångfalden i befolkningen avspeglas inte i kultursektorns personal, och myndigheten menar att:

Kultursektorn ligger längre från målet om att spegla befolkningen än för tio år sedan. (Sid. 86)

Folkbildningsrådet har under en följd av år rapporterat till regeringen om bristande mångfald även i folkbildningens kulturinriktade verksamheter. Deltagarstatistik från studieförbund och folkhögskolor visar att i första hand personer födda utanför Norden och med (föräldrar med) kortare utbildning är underrepresenterade i kulturverksamheten i stort jämfört med både befolkningen som helhet och andra typer av (icke estetiska) verksamheter i folkbildningen.¹ Den här bilden bekräftades även i Folkbildningsrådets rapport *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter*.²

Den verklighet som statistiken visar på skaver, åtminstone delvis, mot statens syften med stödet till folkbildningen. Det så kallade kultursyftet innebär att folkbildningen ska:

bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.³

Det ser ut som att det ofta saknas kunskap på folkhögskolorna om hur ett fungerande arbete för att bredda deltagandet på de estetiska kurserna kan se ut.⁴ Samtidigt har frågan uppmärksammats alltmer inom folkhögskolan. På

1 I rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2021* visar Folkbildningsrådet till exempel att andelen utrikes födda deltagare är betydligt mindre i studieförbundens cirklar med inriktning mot konst, musik och media (12 procent) än inom andra ämnesområden (26 procent). I folkhögskolans särskilda kurs med estetisk inriktning är andelen utrikes födda deltagare 10 procent, jämfört med 21 procent för övriga inriktningar.

2 Folkbildningsrådet (2020).

3 Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen Svensk författningssamling 2015:2015:218 t.o.m. SFS 2020:737 - Riksdagen.

4 Se till exempel *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget* Stadskontoret (2018) samt Folkbildningsrådet (2020).

flera håll i landet tas nu olika initiativ för att försöka underlätta folkhögskolors arbete för breddat deltagande.⁵

OM RAPPORTEN

Syften och frågeställningar

I studien *Breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser* undersöks hur skolor som har ett aktivt, fungerande arbete med att bredda deltagandet på sina estetiska kurser, eller som har startat nya estetiska kurser som når nya grupper, arbetar.⁶

De frågor som undersökts är:

- Hur arbetar olika folkhögskolor med att bredda deltagandet på befintliga estetiska kurser eller starta nya estetiska kurser som når nya grupper?
- Vilka utomstående aktörer samverkar skolan med, hur bidrar de till skolans arbete med breddat deltagande på estetisk kurs och vad bidrar skolan med till andra aktörer?
- Vad har folkhögskolornas personal upplevt som hinder respektive möjligheter under arbetet med att bredda deltagandet på befintliga estetiska kurser eller starta nya estetiska kurser som når nya grupper?

Med breddat deltagande avses i denna rapport i första hand att nå även deltagare med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kortare utbildning, eftersom det är de grupperna som enligt statistiken är underrepresenterade.^{7 8}

-
- 5 Till exempel anordnade Sveriges folkhögskolor webinarier *Breddad rekrytering för ökad mångfald på folkhögskolans estetiska kurser* under 2022 (sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/fortbildning/konferenser/kompetensutveckling/breddad-rekrytering/). En programpunkt om breddad rekrytering fanns även med på Folkhögskoleforum 2022. (sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/fortbildning/konferenser/kompetensutveckling/folkhogskoleforum-2022/program/vi-maste-gora-nagot-at-det/)
 - 6 Studien fokuserar på särskild kurs med estetisk inriktning eftersom deltagarna där ägnar mer tid åt och har större möjlighet att utvecklas inom ett konstnärligt uttryck jämfört med allmän kurs med estetisk profil, där deltagaren ägnar merparten av tiden åt att läsa in gymnasiet.
 - 7 Med begreppet bakgrund utanför Norden menas i den här rapporten att deltagaren själv, eller deltagarens båda föräldrar eller ena förälder är födda utanför Norden. Detta av praktiska skäl då intervjupersonerna inte alltid vet vilket av dessa det rör sig om.
 - 8 Deltagarna på estetisk kurs är ofta för unga för att det ska vara meningsfullt att fråga efter deras utbildningsnivå. Intervjupersonerna har ofta saknat kunskap om deltagarnas föräldrars utbildningsnivå, men har kunnat uttala sig om ifall deltagarna har bakgrund utanför Norden eller inte, varför det senare har kommit att uppmärksammas mer i rapporten.

Exempel från sex folkhögskolor – rapportens urval och disposition

Rapporten är tänkt att ge idéer och inspiration till fortsatt arbete på olika nivåer inom folkbildningen för att bredda deltagandet i folkhögskolans estetiska verksamheter. För studien har vi därför valt ut endast skolor som upplever att de har ett aktivt, fungerande arbete med att nå deltagare med bakgrund utanför Norden eller (med föräldrar) med kortare utbildning på estetisk kurs. Samtliga folkhögskolor som uppfyllde det kriteriet och kunde tänka sig att delta har valts ut för medverkan.⁹

Skolorna som ingår i rapporten har anonymiserats så långt som detta låtit sig göras.

De olika folkhögskolornas arbete med breddat deltagande på estetisk kurs beskrivs i sex separata kapitel.¹⁰ Beskrivningen bygger på intervjuer med framför allt lärare på estetisk kurs och skolledare. Rapporten avslutas med en sammanfattande analys som innehåller slutsatser och idéer för fortsatt arbete för breddat deltagande.

9 Inför urvalet gick ett mejl ut till rektorerna på landets samtliga 156 folkhögskolor där skolor med intresse för att medverka i studien uppmanades höra av sig. Därefter gick en påminnelse ut. Projektledaren samlade också in tips på skolor som kunde vara aktuella och kontaktade dessa med en mer direkt förfrågan. När skolor visade intresse för att medverka ställde projektledaren uppföljande frågor för att garantera att skolan når de målgrupper som studien fokuserar på med estetisk kurs. På detta vis blev totalt sex skolor möjliga att välja.

10 Inte alla estetiska kurser som finns på skolorna ingår i beskrivningen, om en kurs inte når målgrupperna för studien eller om det inte har funnits medverkande personal som kunnat berätta om arbetet på kursen har kurser ibland uteslutits helt eller endast nämnts kortfattat.

Folkhögskolan i storstads- förorten gör estetisk verk- samhet med stora nätverk i det lokala kulturlivet

Att på olika sätt synas och bli kända i vår förort är viktigt för oss

Folkhögskolan i det här exemplet finns i en förort till en storstad. Skolans lokaler ligger centralt i förorten i samma byggnad som kulturskolan och en annan väletablerad öppen kulturverksamhet dit personer från närområdet kommer. En av lärarna berättar:

Det står i våra stadgar och vår inriktning att vi ska rikta oss mot människor som bor i vår förort och verkar här. Om man tittar på befolkningssammansättningen så är det många som är utlandsfödda eller andra generationen eller så. Så det faller sig naturligt där att vi rekryterar för en mångfald.

Även personer med kortare utbildning bor i området. Just på de estetiska kurserna har man fått arbeta hårt med att nå deltagare med bakgrund utanför Norden och som bor i förorten.

Det ser olika ut på skolans estetiska kurser när det kommer till hur väl man når de här grupperna. På musikkursen fanns tidigare fler deltagare med bakgrund utanför Norden men nu är det endast någon enstaka person. På konstkursen rör det sig om ungefär halva klassen, som då själva är födda utanför Norden – här är det i stället en uppåtgående trend. På teaterkursen har i nuläget cirka hälften av deltagarna bakgrund utanför Norden, de flesta är födda i Sverige med föräldrar som kommer från andra länder. Det var fler tidigare. För den kursen berättar personalen att deltagarnas föräldrar ofta inte har lång utbildning, deltagarna kommer inte från akademikerhem.

På skolan finns ett antal strategier som är skolgemensamma, där personalen på flera kurser arbetar på liknande sätt för att nå boende i närområdet och eller med bakgrund utanför Norden. Men det finns också kursspecifika arbetssätt, svårigheter och idéer. Därför följer först ett stycke om skolgemensamt arbete och därefter tas några olika kursers situation upp var för sig.

SKOLGEMENSAMMA ARBETSSÄTT FÖR ATT NÅ PERSONER BOENDE I FÖRORTEN OCH PERSONER MED BAKGRUND UTANFÖR NORDEN

Samverkansmodellen: "Att på olika sätt synas och bli kända i vår förort är viktigt för oss"

En röd tråd i den här skolans berättelse om arbetet för breddat deltagande är att skolans personal genom ständig dialog med lokala kulturaktörer och deltagande i lokala kulturevenemang gör skolans estetiska kurser kända och synliga i förorten där skolan finns. Personalen använder ordet "samverkans-

modellen”. Det har funnits samverkan med bland annat kulturskolan i förorten där skolan finns, deltagare har framträtt på fritidsgårdar och det lokala gymnasiet, skolan är medarrangör till en lokal bokmessa och har haft utställningar i samband med en lokal karneval. Lärare och deltagare från estetiska kurser kan delta i kulturvandringar eller vara med på en öppen scen i området. Den lokala teatern är en viktig samverkanspartner, mer om det i avsnittet om teaterkursen.

Personalen i den estetiska verksamheten samverkar också med föreningar som man bygger relationer till. Man kan mötas till exempel i den byggnad där skolan delar lokal med flera andra kulturverksamheter. I lokalerna tränar bland annat en boliviansk förening och en somalisk dansgrupp. Det finns i området också en kurdisk kvinnoorkester, en brasiliansk förening och hip-hopverksamhet som görs av ett studieförbund.

Det är viktigt att bygga långsiktig samverkan och tillit. Det kan finnas en misstro från de som bor i området mot tillfälliga punktinsatser, menar en i personalen.

En del lärare på skolans estetiska kurser har även andra roller utanför arbetet på folkhögskolan som underlättar att knyta kontakter. En lärare på musikkursen har arbetat på fritidsgårdar i området. Teaterläraren arbetar även åt den lokala teatern, och konstläraren har utanför sitt arbete på folkhögskolan varit engagerad i processen med att starta upp ett kulturhus i en annan av storstadens förorter.

Att den estetiska verksamheten görs i en förort där många med till exempel bakgrund utanför Norden bor kan underlätta för att nå ut brett

Personalen lyfter fram att samverkan med kulturlivet i förorten rent praktiskt underlättas av att skolan finns där. En i personalen menar också att platsen har ett symboliskt värde, att det handlar om en identitet. Platsen väcker en förväntan om att ”jag kommer att känna mig hemma här”, och att man kommer att möta en mångfald av personer på skolans estetiska kurser.

Information om skolans estetiska kurser sprids ofta genom tips mellan människor, och verksamheten har över lag ett gott rykte i förorten. Men eftersom skolan också gör estetiska kurser som inte når, eller inte längre når, deltagare med bakgrund utanför Norden trots att de finns i förorten, får man anta att detta med att finnas i förorten inte ensamt är någon garanti för breddat deltagande. Den tidigare beskrivna samverkansmodellen tycks också viktig.

Personalen arbetar med att bredda innehållet i kurserna och med ett ansökningsförfarande och urval som gynnar breddat deltagande

När det kommer till kursinnehåll ser tankarna lite olika ut på olika kurser, men generellt vill man att deltagarna ska få möta en bredd av uttryck och berättelser. Bland annat vill man att en variation av olika konstnärliga genrer ska ingå i utbildningen och att deltagarna får möta pedagoger med olika bakgrund. Då de flesta av lärarna på de estetiska kurserna har bakgrund utslutande i Norden tar man in gästlärare med bakgrund utanför Norden.

På en del av de estetiska kurserna arbetar man också för att det ska gå att söka kurserna med en bredd av konstnärliga uttryck. När sökande ska sända in litterära arbetsprover till skolan behöver de inte längre vara i skrift, utan lärarna har kommit fram till att det muntliga uttrycket och därmed ljudinspelningar och filmer också går bra. På teaterkursen behöver de sökande inte ha haft någon tidigare erfarenhet av teater för att kunna söka. Det ska vara låga trösklar. Personalen reflekterar:

Alltså, man kommunicerar... Att man ska satsa på sin dröm och fördjupa sitt intresse och sådär. Att det inte är det här höga... Alltså, att vi inte jobbar för att liksom skapa stress och en annan ambitionsnivå [...] Jag märker att det är något som folk har snappat upp som söker till oss generellt.

Om det finns fler sökande än platser så finns bland de kriterier man går efter när man gör urvalet till exempel att sökande som har vilja, intresse och motivation, är boende i förorten i fråga eller aktiva i en förening ska prioriteras.

Personalen arbetar för att nå målgruppen i sociala medier och med ett brett tilltal där

Skolans personal är noga med att en bredd av personer ska synas i marknadsföringen av de estetiska kurserna, bland annat personer med bakgrund i olika delar av världen. Personalen lyfter även fram att det finns en mångfald i kursinnehållet, till exempel syns olika gästlärare, genrer och berättelser.

För att nå personer boende i förorten där skolan finns och eller med bakgrund utanför Norden, så nätverkar personal i sociala medier och gillar och delar samverkanspartners inlägg. Personalen delar också material om olika offentliga aktiviteter som skolan medverkat vid i närområdet så att de som varit där kan engageras. Det senare ökar räckvidden för inlägg. Personalen upplever att det skett en avsevärd försämring i räckvidd i sociala medier det

senaste året.¹¹ Det räcker inte heller med enbart kännedom för att man ska söka, det behövs också något mer, menar en vi pratar med.

ARBETE FÖR BREDDAT DELTAGANDE PÅ SKOLANS TEATERKURS

På teaterkursen arbetar man med synlighet och nätverkande i förorten så som beskrivits ovan. Men det finns även branschspecifika villkor. Personalen berättar att man är rädd om de kontakter man har med aktiva i branschen som ”vill samma sak”, alltså ha en bredare rekrytering till estetiska utbildningar. Det finns då personer ute i filmbranschen som ”skickar personer” till skolans teaterutbildning. Personer kan ha varit statister och träffat på någon som haft en stor roll som fungerat som en förebild som då också tipsat personen om teaterkursen. Inte minst tidigare deltagare som nu är skådespelare fungerar som ambassadörer för folkhögskolans teaterkurs och ”skickar personer” till kursen. De tidigare deltagarna kan också synas i tv vilket indirekt kan göra att skolans teaterkurs sprids. Även teaterhögskolan ”skickar personer” till folkhögskolan, när någon har sökt direkt till högskolan men behöver gå en förberedande utbildning. Det kan då röra sig om personer som bor i förorten där folkhögskolan finns.

En teaterlärare från skolan håller, inom ramen för sitt arbete åt den lokala teatern, teaterworkshoppar på allmän kurs på en rad olika folkhögskolor. Det leder dock inte till att personer som den anställda möter på allmän kurs söker till teaterkursen trots att läraren har mött många personer så här. Deltagare som läser allmän kurs söker generellt inte estetisk verksamhet på folkhögskolan. Det kan bland annat bero på att de behöver sina CSN-veckor för att läsa in gymnasiebehörighet, menar skolans personal.

Teaterkursen startades i samverkan med den lokala teatern i förorten och i dialog med teaterintresserade i området

Många deltagare hittar skolans estetiska kurser genom tips från tidigare deltagare. Det blir därför viktigt vilka en kurs först når när den startas eftersom

11 Detta tror skolans personal beror på hur algoritmerna, i förlängningen de sociala medieföretagen, numera arbetar. För att öka räckvidden arbetar personal nu även med sponsrade inlägg och reklam i sociala medier. Det går då att rikta informationen mycket precist mot till exempel ett visst bostadsområde, personer som har ett visst språk, eller till och med personer som befunnit sig på ett visst kulturevenemang, till exempel i förorten skolan finns i. Det går därmed att nå skolans målgrupp och få en synlighet. Vad det kommer att ge återstår att se då det är första ansökningsomgången nu som skolan arbetar så.

det är bland annat i de deltagarnas nätverk som den senare rekryteringen sker. Teaterkursens start är ett bra exempel på hur man har startat en estetisk verksamhet som vid uppstarten nått många personer med bakgrund utanför Norden.

Teaterkursen startade som ett samverkansprojekt mellan folkhögskolan, teaterhögskolan i staden och den lokala teatern i förorten. Innan kursen kunde starta genomfördes ett omfattande förarbete för att skapa en lokalt förankrad kurs. Skolans nuvarande teaterlärare var då anställd på teatern i förorten. Man sökte projektpengar från regionen och fick medel för att förbereda för en kurs, det saknades i det här skedet säkrad finansiering för att sedan kunna göra kursen.

I förberedelserna ingick att den person som senare kom att bli lärare på teaterkursen höll en fokusgrupp med teaterintresserade personer från förorten. Det genomfördes också workshopverksamhet, i samverkan med lokala teaterledare i området. På det här viset växte kursupplägget fram. Önskemålet från teaterintresserade som bodde i området var en kurs som ”höll samma klass” som de i centrum, och kunde ge en väg in i teaterbranschen. Man ville även lära sig vissa traditionella moment, till exempel att gestalta text man inte själv skrivit.

Då det senare uppstod ekonomiska förutsättningar för att genomföra en terminslång kurs startade skolan en sådan. Rekryteringen löste sig som en följd av förarbetet.

Första klassen var i stort sett nästan bara... Ja, de var kanske tre, fyra födda i Sverige [...] Ja, det var den mest mångfaldiga gruppen. För vi fångade upp de som hade varit intresserade av teater. Men liksom inte hade fått någon utbildning.

Efter kursen fick många deltagare arbete med en pjäs på stadsteatern genom kontakter som teaterläraren hade. Under följande termin genomfördes ingen kurs. Därefter gavs folkhögskolorna möjlighet att ansöka om extra platser och skolan kunde på så vis fortsätta sin teaterkurs.¹²

12 Riksdagen tillförde 1 000 extra platser till allmän kurs vid folkhögskola under åren 2013 och 2014. Syftet var att möjliggöra för personer som deltagit i de studiemotiverande kurserna att fortsätta sina studier vid allmän kurs. För hösten 2015 tillfördes i stället 750 extra platser till allmän kurs. För åren 2016 och 2017 tillfördes 3 000 extra platser till allmän och särskild kurs. Inför 2018 blev dessa 3 000 platser permanenta, och de utökades dessutom med ytterligare 5 000 platser. Hösten 2020 tillkom ytterligare extra platser. Då tillsköt regeringen medel till det riktade uppdraget *yrkesinriktade utbildningar – allmän kurs och särskild kurs*. De här kurserna omfattade totalt cirka 3 400 deltagare under 2021. Den här insatsen upphörde från och med 2023.

Nätverken som byggdes upp inför att kursen startade finns kvar än idag. Andelen deltagare med bakgrund utanför Norden är lägre nu än under den första omgången, ungefär halva klassen, och arbetet med att underhålla nätverk och skapa kontaktytor har varit kontinuerligt. Trots att det inte är lika många som första årgången finns alltså kontinuerligt en betydande andel deltagare med bakgrund utanför Norden på kursen.

SVÅRIGHETER I NULÄGET OCH MÖJLIGHETER FRAMÅT PÅ MUSIKKURSEN

Jag upplever att musikkursen efter ett tag, från början, hade en ganska bra riktning mot förorten och hiphop och den genren och sådär. Men att det blev... Efter ett tag så att det gick bra för den. Det var bra rekrytering. Men man släppte fokus på förorten. Det blev en ganska framgångsrik musikutbildning men inte för förorten och inte för genrerna som egentligen är förortens genrer.

När det gäller musikkursen befinner sig personal i en process av självkranskning, eftersom situationen på kursen inte stämmer överens med skolans intention om att nå personer i förorten där skolan finns.

Tidigare fanns fler som höll på med hiphop på kursen än nu. En lärare mötte personer som höll på med hiphop i en annan förort då hen var ute med sitt band, och några började då på musikkursen på skolan. Sedan spred det sig. Personer som höll på med hiphop kände sig välkomna. Men när lokala hiphoppare senare har sökt sig till skolan har en krock uppstått. Skolan har infört "nolltolerans" mot låttexter som kan vara kränkande för olika samhällsgrupper eller samhällsintressen. Detta förhållningssätt problematiseras samtidigt i intervjun. Kanske är det, i stället för nolltolerans, bättre att i möten och dialog låta den som söker sig till skolan själv reflektera över och problematisera sina texter? Kanske kan skolan lära av den hiphopverksamhet för unga som finns i samma hus som skolan, där man arbetar med dialog?

En annan reflektion är att det kanske inte är funktionellt för denna kurs att ingen anställd på kursen har bakgrund utanför Norden eller är verksam inom förortens musikgenrer. Kanske behöver man vara självkritisk, det är lätt att man har en viss typ av kontakter själv och rekryterar genom dem? "Vilka ska arbeta på vår kurs för att vi ska kunna göra en bra kurs och nå målgruppen?", frågar man sig.

Det har också funnits konflikter mellan olika grupperingar på kursen, mellan deltagare från olika samhällsgrupper och otrygghet från flera håll. Dock gäller det inte alla år, ibland har olika grupper gått tillsammans på kursen

utan att det blivit uppdelat. Och det är också målet, att olika samhällsgrupper ska mötas på kursen.

Skolan har startat en allmän kurs med musikinriktning

Skolan har, vid sidan av musikkursen, nyligen startat en allmän kurs med musikinriktning, där deltagare ägnar sig åt musik två halvdagar varje vecka under tiden de läser in gymnasiebehörighet. Tanken här är att nå de som behöver läsa in gymnasiet och samtidigt ge möjlighet att utöva ett musikintresse. På den allmänna kursen har ungefär hälften av deltagarna bakgrund utanför Norden och det är väldigt blandat hur stora förkunskaper man har inom musik.

MÖJLIGA ORSAKER TILL ATT KONSTKURSEN NÅR MÅNGA MED BAKGRUND UTANFÖR NORDEN

På konstkursen är ungefär hälften av deltagarna i årets grupp födda utanför Norden. Här upplever personalen att andelen har ökat. Även söktrycket har ökat på kursen. Personalen framför olika möjliga förklaringar till att kursen når personer med bakgrund utanför Norden. En är att konstkursen görs på distans med vissa träffar och därmed är lättare att kombinera med arbete. Det här kopplar personalen till ”klass”. Det finns, menar man, grupper av personer med kortare utbildning eller till exempel nyanlända som inte kan ta studiemedel ett år för att studera heltid på estetisk kurs. Samtidigt når man ändå ibland personer i en socioekonomiskt mer utsatt situation även med de platsbundna estetiska heltidskurserna. Det kan då röra sig om sökande som personalen känner från något annat sammanhang där det alltså redan finns en relation.

I intervjun lyfts samtidigt konstkurslärarens nätverk fram som en möjlig rekryteringsväg. Konstkursläraren ingår i ”den arabiskspråkiga communityn” och har stora nätverk. Läraren har själv bakgrund utanför Norden. Lärarens nätverk verkar också ha en stark koppling till just kulturverksamheter, läraren har bland annat varit engagerad när ett kulturhus har startats upp i en förort i en annan del av staden och har en koppling till flera kulturföreningar i förorten även utanför sitt arbete som folkhögskollärare.

SAMVERKAN MED OCH ÖVERGÅNGAR TILL HÖGSKOLEUTBILDNINGAR MED KONSTNÄRLIG INRIKTNING

Folkhögskolan samverkar med flera olika konsthögskolor i den storstad där skolan finns. Det rör sig bland annat om att personal på en högskoleutbildning även undervisar på folkhögskolans estetiska kurs och att högskolan

samverkat med folkhögskolan när flera av de estetiska kurserna startats. Det finns samverkansavtal med de konstnärliga högskolorna.

Det är också relativt många från folkhögskolans estetiska kurser som söker vidare till någon konstnärlig högskola i landet. Som framgått blir en del tidigare deltagare även yrkesverksamma inom sitt estetiska uttryck efter tiden på skolan. De exemplen kommer från teater. Där rör det sig ofta om personer med bakgrund utanför Norden som sedan går på konsthögskola eller gör karriär som skådespelare.

För musikkursen tror personalen att även om det kanske inte rör sig om personer med bakgrund utanför Norden som läst vidare så har kursen bidragit till en förändring på högskolan därför att personer som verkar inom genrer som finns representerade i förorten, som hiphop, soul, RNB och så vidare, har kommit in på musikhögskolan efter studierna på folkhögskolan. Då banas det väg för att ägna sig åt förortens genrer på musikhögskolan, menar man.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Av intervjupersonernas berättelser framgår att det att göra estetisk verksamhet i ett område där många med bakgrund utanför Norden bor, i kombination med att den estetiska verksamheten har stora nätverk och synlighet där, öppnar möjligheter för breddat deltagande. Att kursinnehållet tilltalar en bredd av personer kan också vara av betydelse. Att ha lärare med bakgrund utanför Norden och med nätverk bland kulturintresserade i förorten kan både vara en möjlighet, där det finns, och upplevas som ett hinder om det saknas.

En annan möjlighet som framkommer är att skolan har startat en estetisk kurs genom dialog med personer boende i förorten i fråga för att ge dessa inflytande över hur kursen ska utformas.

Intervjupersonerna lyfter särskilt att folkhögskolan inte befinner sig i ett vakuum. Försämringar i arbetsförhållanden för kulturskapare med bakgrund utanför Norden orsakade av politiska beslut kan påverka folkhögskolans rekryteringsmöjligheter. Det upplevs inte heller som gynnsamt att estetiska ämnen inte längre ingår i den obligatoriska undervisningen i gymnasiet. Samtidigt visar skolans berättelse som helhet på strategier som går att ta till när gymnasieskolans roll för kultur har försvagats. Folkhögskolan kan vända sig till civilsamhällets kulturnätverk i förorten eller mot kulturinstitutionerna där och deras nätverk.

Intervjupersonerna reflekterar också över behovet av att hänga med i kulturlivet i förorten. Kulturlivet är föränderligt, unga människor har nya ut-

tryck. Hur ska personalen hinna? Personalen och skolan behöver kommunicera och arbeta så att de som nu är unga i förorten kan relatera till skolans estetiska verksamhet. Det här är krävande. Det är en möjlighet också samtidigt, om det lyckas.

Här kommer också bidragssystemet med fördelningen av deltagarveckor upp, att det uppfattas som oflexibelt och kan göra det svårt att förändra kursutbudet och starta nya projekt som kan plocka upp nya uttryck.¹³ En möjlighet intervjupersonerna nämner är att söka projektmedel så att man kan genomföra projekt som gynnar breddat deltagande. Det har också skett tidigare, till exempel när regionen finansierade förarbetet för teaterkursen.

13 Folkbildningsrådet fastställer årligen ett ingångsvärde för respektive folkhögskola samt ersättningsnivån per deltagarvecka (där "deltagarvecka" beräknas utifrån antal deltagare och omfattningen av deras deltagande). En folkhögskola som under ett verksamhetsår inte når upp till sitt ingångsvärde får sitt verksamhetsbidrag reducerat. Folkhögskolan behåller sitt ingångsvärde ytterligare ett år. Om volymminskningen kvarstår i två år reduceras ingångsvärdet. En folkhögskola som genomför verksamhet över sitt fastställda ingångsvärde erhåller inte automatiskt ett högre ingångsvärde.

Folkhögskolan på den mindre orten startade teaterkurs i den närliggande större stadens ytterområde

Alltså, det är jag helt övertygad om att det handlar om att söka upp, att befinna sig på platserna där de personer som man är intresserad av att nå befinner sig.

Folkhögskolan i det här exemplet har sin huvudverksamhet i ett mindre samhälle omgivet av landsbygd. På skolan har man arbetat för att skapa nya möten som kan leda till breddat deltagande på de estetiska kurser som finns på huvudskolan. Dessutom startade skolan en ny estetisk kurs inne i en större stad fem mil bort, där skolan hade förutsättningar att nå fler deltagare födda utanför Norden. Denna kurs drevs i två år, läsåren 19/20 och 20/21.

Personalen på skolan har valt att arbeta för att nå personer med bakgrund utanför Norden för att det har varit tydligt att de är en samhällsgrupp som ofta är dåligt representerad i kulturverksamheter.

Hur deltagarsammansättningen ser ut på de estetiska kurserna i nuläget varierar mellan olika kurser. På kurserna på huvudskolan finns i något fall bara enstaka deltagare med bakgrund utanför Norden. På film- och teaterkurserna på huvudskolan uppskattar intervjupersonerna däremot att det rör sig om ungefär en fjärdedel av klassen, med en stor andel personer vars föräldrar är födda utanför Norden och färre som själva är det. På den estetiska kurs som skolan startade inne i den större staden hade merparten av deltagarna bakgrund utanför Norden första året kursen gick. Där var också en relativt stor andel av gruppen själva födda utanför Norden. Utöver det upplevde personalen att det där fanns en stor spridning i utbildningsnivå mellan deltagarna.

SKOLANS ARBETE MED ATT STARTA EN NY ESTETISK KURS I EN NÄRLIGGANDE STÖRRE STAD

Idén om att skolan skulle starta en till teaterkurs som skulle finnas i den större staden kom från en av lärarna på den teaterkurs som redan fanns på huvudskolan. Tanken var att placera den nya verksamheten i ett ytterområde i den större staden där många med bakgrund utanför Norden bor, för att lättare nå den gruppen. Hur den nya kursen skulle utformas och hur rekryteringen skulle gå till kom att växa fram i dialog med engagerade deltagare på den befintliga teaterkursen, inte minst deltagare som själva hade bakgrund utanför Norden.

Teaterläraren förde även dialog med föreningar och organisationer i områden där många med bakgrund utanför Norden bor i utkanten av den större staden och med teaterhögskolan i staden. Genom den dialogen fann skolan också en lärare som anställdes till den nya kursen, en person som själv hade bakgrund utanför Norden och som hade gått på teaterhögskolan. Den nya läraren hade redan tidigare pratat med teaterhögskolan om att starta den här typen av kurs. Nu blev hen delaktig i planering och rekrytering till folkhög-

skolans nya kurs, och dessutom blev teaterhögskolan samverkanspartner i arbetet med kursen.

Nätverkande och lokaler – förberedelser innan kursen kunde starta

Från och med att arbetet inleddes och till att kursen var i gång med personal och deltagare på plats tog det ungefär ett år.

Det förberedande arbetet kom att handla om att ta kontakt med olika aktörer i ytterområden där många med bakgrund utanför Norden bor i den större staden och på så sätt bygga nätverk och kunskap för att kunna rekrytera till kursen och planera en kurs som tog hänsyn till målgruppens behov. Teaterläraren på huvudskolan, och senare även den nyanställda teaterläraren, var i kontakt med kulturföreningar i vid bemärkelse, samt föreningar som riktade sig till personer med bakgrund i ett visst land, stadsdelsföreningar, föreningar som riktade sig till unga, fritidsgårdar, förningar för socialt ansvar, kulturhus och andra mötesplatser för kultur i vidare bemärkelse i första hand i den större stadens ytterområden.

Under det här arbetet knöt lärarna även kontakt med en befintlig teater i ett av ytterområdena, där folkhögskolan sedan kom att hyra lokaler och genomföra det första läsåret på den nya teaterkursen.

Skolan hade ingen finansiering för förarbetet, som till stor del genomfördes av teaterläraren på huvudskolan inom ramarna för hans ordinarie tjänst. Under de två år teaterkursen genomfördes finansierades den med hjälp av extra platser finansierade med statens medel som skolan kunde få under denna period.

Rekryteringsmodell: Prova på-workshoppar på strategiska platser leder vidare till ansökningstillfälle med likartat upplägg

För att kunna nå deltagare med bakgrund utanför Norden arbetade skolan fram en modell med en serie prova på teaterworkshoppar som ägde rum på platser där många med bakgrund utanför Norden bor i den närliggande större stadens ytterområden. Det rörde sig till exempel om kulturhus och liknande mötesplatser för kultur. Workshopparna leddes av den nyanställda teaterläraren, annan personal från skolans estetiska verksamhet och en engagerad lärare från teaterhögskolan i den större staden. Man rekryterade deltagare till workshopparna bland annat genom skolor, fritidsgårdar, föreningar och andra aktörer man skapat kontakt med. Det kom olika många deltagare, runt tio personer kanske i snitt. En del återkom på flera workshoppar.

Själva ansökningstillfället genomfördes sedan med samma upplägg som man hade haft på workshopparna. Dit kom personer som tidigare deltagit i workshopparna, men även andra då skolan också spred information om anläggningstillfället i sina vanliga kanaler.

Efter det första ansökningstillfället kände personalen att man hade nått personer med bakgrund utanför Norden, men inte i så stor utsträckning som man hade önskat. Därför beslutade man sig för att ha ytterligare ett kompletterande ansökningstillfälle. Inför detta ringde den nya teaterläraren personligen upp kulturföreningar i stadens ytterområden för att be om hjälp med att locka personer att komma dit. Personalen kom fram till att telefonsamtal var nödvändigt för att skapa mer kontakt och engagemang än mejl. Den nyanställda teaterläraren hade andra nätverk än personalen på huvudskolan och den trovärdighet som behövdes för att kunna ringa upp. Telefonsamtal tycks ha fungerat för vid nästa ansökningstillfälle deltog ytterligare personer med bakgrund utanför Norden.

Informationsspridning i sociala medier

Skolan arbetade även med spridning i sociala medier. På teatern i den större stadens ytterområde fanns en grupp som hade arbetat med film i sociala medier som kom att hjälpa folkhögskolan med att ta fram material. Även befintliga deltagare på teaterkursen på huvudskolan, bland annat med bakgrund utanför Norden, valde att engagera sig i att sprida skolans nya teaterkurs.

Lärarkompetens, utformning och innehåll gav sammantaget en kurs som riktade sig även till personer med bakgrund utanför Norden

Den nyanställda huvudlärarens erfarenheter av att vara kulturskapare och migrera till Sverige idag, och av de utmaningar det för med sig, var viktiga. Detta hjälpte personalen på skolan att förstå och anpassa sig till deltagarnas situation. Lärarna menar också att det är viktigt att intresserade och deltagare möts av någon som kan vara en förebild och ge spegling.

Huvudläraren är utbildad skådespelare både i Sverige och sitt hemland och talar svenska, engelska och arabiska, vilket ser ut att ha varit viktiga kompetenser för att utforma och genomföra kursen så att den kunde nå målgruppen. Undervisningen skedde på svenska, alla deltagare hade åtminstone någon slags baskunskaper i svenska när de började på kursen, men läraren har även använt engelska och arabiska. Deltagarna på kursen talade många olika språk och redovisningar och framträdanden kunde vara flerspråkiga.

När det kommer till kursinnehållet försökte personalen att tänka brett även där. Deltagarna fick lära sig hur den traditionella svenska teatervärlden fungerade. Men det fanns även inslag av såväl *performance* som *spoken word*, alltså poesi för scen med inslag av tävling som har många utövare bland annat i storstädernas förorter.

Skolan kom också att utmanas i sina föreställningar om vad som är kvalitet. Det visade sig att vad som är ”bra” skådespeleri kan se ganska olika ut i olika delar av världen. Personal på huvudskolan beskriver att det skett ett lärande genom att man ”fått syn på sig själv” och att man lärt sig att ens eget synsätt bara är ett av flera.

Första årets deltagargrupp och deltagarnas fortsatta teaterengagemang efter kursen

Till sist slutade rekryteringsarbetet inför det första året med att stora delar av klassen hade bakgrund utanför Norden och kursen nådde även personer med kortare utbildning. Det var även en stor bredd när det kom till tidigare erfarenhet av teater, från nästan ingen till att deltagaren var utbildad skådespelare i sitt hemland. I kursen deltog också några personer med bakgrund uteslutande i Sverige, och det var också en del av idén, att olika grupper skulle mötas på kursen.

Efter studierna har en del deltagare gått vidare till yrkesverksamhet som skådespelare. Andra har utvecklat sitt intresse vidare inom stadens amatörteaterscen. När det kommer till vidare studier vet inte de vi intervjuar så mycket om ifall tidigare deltagare läst vidare eller inte, men man känner till att någon övergång har skett till estetisk kurs på den egna skolans huvudskola.

Kursen stöter på utmaningar, pausas, och man hoppas kunna starta igen i delvis ny form

Det första året kursen fanns kände personalen att man verkligen nådde de man ville nå. Men det andra året hade kursen färre deltagare med bakgrund utanför Norden. Det var fortfarande en betydande del, men nu inte fullt hälften av deltagarna. En möjlig förklaring är att rekryteringen till det andra läsåret sammanföll med pandemin. Nu kunde man inte göra några prova på-workshoppar på strategiska platser. Det gick inte att fysiskt möta potentiella kommande deltagare alls. Samtidigt kunde skolan inte vara kvar i lokalerna på teatern i stadens ytterområde, och man flyttade då verksamheten ett steg närmare centrum.

Samtidigt valde skolan också att lägga över det administrativa ansvaret och ledningsansvaret för kursen från huvudskolan till en filialenhet inne i den större staden som fanns närmare kursverksamheten rent geografiskt. De vi pratar med resonerar kring om teaterkursen inne i stan kan ha blivit ”lite ensam” då den nu delvis tappade kopplingen till teaterutbildningen på huvudskolan.

Skolan tog beslut om att tills vidare pausa den nya teaterkursen efter det andra läsåret. Det fanns flera orsaker. Dels var verksamheten ganska dyr, den gick inte runt ekonomiskt av egen kraft då skolan behövde hyra särskilda lokaler lämpliga för teaterverksamhet inne i den större staden, dels kände personalen att man inte riktigt nått de deltagare man ville nå under kursens andra år då färre med bakgrund utanför Norden deltog, och dels fick skolan inte längre lika många extra platser som tidigare och därmed måste man välja vilka verksamheter man skulle prioritera.

Det var alltså många delar som spelade in i processen. Personal på skolan har dock hela tiden haft en förhoppning om att kunna starta upp kursen igen. Vid tidpunkten för intervjun för denna studie har teaterhögskolan inne i den större staden precis hört av sig och hoppas även de att man ska kunna starta upp kursen igen i någon form. Nu funderar folkhögskolan och högskolan på att söka externa projektmedel, som alltså inte kommer från folkbildningsanslaget, för att driva kursen. För att kunna värna om långsiktigheten i projektet vill man helst ha enbart extern finansiering denna gång. Kanske kan ansökan hos allmänna arvsfonden vara en väg? Folkhögskolan och högskolan funderar också över upplägget, kanske kan kursen göras på deltid i stället för heltid, som en mindre satsning, och bli mer tydligt förberedande för fortsatta studier inom teater?

SKOLANS ARBETE MED ATT BREDDA DELTAGANDET PÅ DE ESTETISKA KURSERNA PÅ HUVUDSKOLAN

Vad kan spela roll för att det finns en inte obetydlig andel deltagare med bakgrund utanför Norden även på några av huvudskolans estetiska kurser? Personal vi pratat med tror att lärarna och över huvud taget skolans intresse för att jobba med frågan spelar roll. Det har gjorts riktat arbete mot den här målgruppen i fråga och mot vissa områden i staden där målgruppen bor.

Till exempel har deltagare framträtt på skolor i den närliggande större stadens ytterområden. Det har också funnits samverkan mellan skolan och en annan folkhögskola som har sin huvudverksamhet i ett område i en storstad

där många med bakgrund utanför Norden bor. I ett annat fall har en lärare utanför sitt arbete på folkhögskolan dessutom jobbat med att coacha unga som ska få testa på att göra film inne i den större staden, bland annat då unga med bakgrund utanför Norden. Läraren har då passat på att tipsa personer hen mött där om folkhögskolans filmkurs.

Tidigare deltagare som själva har bakgrund utanför Norden har också haft en aktiv roll i arbetet med att bredda deltagandet. Ett exempel på det är att en tidigare deltagare samlade ihop intresserade i ett område där många med bakgrund utanför Norden bor i den närliggande större staden, skolan ordnade en buss så att de intresserade personerna fick möjlighet att åka ut till huvudskolan och besöka den estetiska verksamheten där.

Personal tror även att det spelar roll att tidigare deltagare från kurserna med bakgrund utanför Norden har gjort karriär, till exempel som skådespelare, och då syns i media. Det blir då tydligt att det finns en karriärväg efter kursen, att man kan lyckas.

Samverkansprojekt inom film: folkhögskolan och kulturskolan ska tillsammans nå fler unga i områden där man når få deltagare i nuläget

På skolan finns ett samverkansprojekt där folkhögskolan och kulturskolan har sökt och fått pengar från regionen för att gå ihop för att bredda rekryteringen. Man riktar in sig mot områden i den närliggande större staden där kulturskolan har få deltagare, vilket är områden där många med bakgrund utanför Norden och / eller kortare utbildning bor. Målgruppen för projektet är delvis under 18 år men personalen hoppas att insatserna på sikt ska bidra till breddad rekrytering på folkhögskolans filmkurs.

Det har gått olika bra att nå unga ur målgruppen med olika prova på- och intresseskapande evenemang inom film. Vid två tillfällen har det fungerat bra. I det ena fallet hade kulturskolan mycket kontakt med skolorna i bostadsområdena man riktade sig mot. Sedan åkte lärare från skolorna med ungdomarna i taxi eller buss till den plats där ett prova på tillfälle ordnades. Buss och taxi från de ungas bostadsområde betalades med projektmedel. I det andra fallet åkte folkhögskolan och kulturskolans personal ut till fritidsgårdarna i områdena i fråga. Personalen hade med sig flyers men märkte att de hamnade i närmaste papperskorg. Det handlade i stället om samtal:

Att prata och ... ja, det var där det hände någonting, helt enkelt. Att bli sedd, liksom som människa, och få frågor till sig.

Genom samtal med unga på fritidsgårdarna och uppföljande telefonsamtal där personalen frågade om man ville komma på en sommarkurs lyckades man rekrytera en grupp deltagare till denna. Alla deltagarna på sommarkursen hade bakgrund utanför Norden. Om deltagare kommer att rekryteras till folkhögskolans filmkurs är för tidigt att säga, målgruppen för sommarkursen var delvis yngre än 18 år.

Projektmedlen är nu slut men skolan önskar att projektet ska bli varaktigt och en del i arbetet för bredda deltagande på skolan, varför man funderar över var man ska söka externa medel denna gång.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

I intervjupersonernas berättelser framstår det som en möjlighet för en glesbygdsskola att förlägga en estetisk kurs inne i en större stad, i ett område där målgruppen bor. Det kan, i kombination med att skolan har byggt nätverk med kulturlivet på platsen, öppna möjligheter för breddat deltagande. Prova på-verksamhet i området i form av teaterworkshoppar har också öppnat möjligheter.

För de estetiska kurserna på huvudskolan kan möten som uppstått mellan personal och deltagare på skolan och boende i stadens ytterområden ha öppnat möjligheter:

Alltså, det är jag helt övertygad om att det handlar om att söka upp, att befinna sig på de platserna, där de personerna som man är intresserad av att nå befinner sig.

Att rekrytera en lärare till estetisk kurs som själv har bakgrund utanför Norden ser också ut att ha öppnat möjligheter, liksom att skolan tar hjälp av deltagare med bakgrund utanför Norden i rekryteringen av nya deltagare.

Skolans satsning på att flytta en estetisk kurs till stadens ytterområde är som framgått pausad, trots att den nådde målgruppen bra första året och mer än övrig estetisk verksamhet även år två. Det antyder att det finns hinder. Intervjupersonerna lyfter särskilt fram att det krävs mer resurser och mer dedikerat arbete för att starta och rekrytera till den här typen av estetisk utbildning. Skolan behöver då prioritera bort annat. I det här fallet har en anställd på skolan utfört mycket av arbetet med att förbereda den nya teaterkursen inom sin tjänst, utan att egentligen ha utrymme för detta. Det är inte en optimal lösning anser en intervjuperson.

Kursen var också dyr att driva på grund av lokalkostnaden. Jämfört med om skolan i stället hade fortsatt att driva annan estetisk verksamhet som inte nådde nya målgrupper var kursen en förlustaffär.

Intervjupersonerna påtalar att det i personalgruppen på de estetiska kurserna på huvudskolan samt i skolledningen saknas personer med bakgrund utanför Norden. Det kan medföra att man inte prioriterar kursverksamhet som kunde nå den målgruppen då målgruppen inte finns representerad vid samtal och beslut. Med tanke på de ekonomiska utmaningarna behövs en stor prioriteringsvilja från personalen om man ska satsa på verksamhet som når målgruppen.

Det kan också generellt på folkhögskolor finnas ett ”vi vet vad vi har men inte vad vi får”-tänkande, menar en intervjuperson. Ska man riskera utbildning av hög kvalitet som rekryterar deltagare för att i stället använda deltagarveckorna till att försöka något nytt, eller rikta om befintlig verksamhet så att man kan nå nya målgrupper? Å andra sidan, vad är kvalitet? ”Kanske får vi bli modigare helt enkelt”, resonerar en lärare som vi pratar med.

Storstadsskolan gör ett kursutbud som ger en djup förankring i den urbana, diversifierade konst- och musikscenen

Vem är vi till för? Är vi till för de som är allra bäst på sitt instrument? Är vi till för de som redan är virtuosa eller är vi till för de som kanske har potential att bli det men kanske behöver folkhögskolan för att kunna ta sig dit? Den diskussionen tror jag är ... den måste vi ta i.

Skolan i det här exemplet finns i en av landets stora städer, i innerstan, i vad personalen samtidigt beskriver som ett socioekonomiskt utsatt område. På skolan finns bland annat en kurs i urban konst, som har en koppling till bland annat graffiti och skate-kultur, och en kurs i urban musik, där man bland annat ägnar sig åt hiphop och närliggande genrer. Kurserna görs i gamla industrilokaler. Det finns starka band mellan de konstnärliga uttrycken och platsen.

Det är också historiskt, att i den lokalen som vi är i, det var där skejtarna höll till [...] Och jag tror det är genomgående, både på urban konst och urban musik, att vi är där det här konstuttrycket finns så att säga. Vi är välkända i de här kretsarna.

På de båda kurserna finns varje år en betydande andel deltagare med bakgrund utanför Norden. Ungefär halva klassen på urban musik har själva migrerat eller har föräldrar som migrerat. På urban konst är det färre men ändå en betydande del. Utbildningsnivå får vi inte en lika tydlig bild av, men på kurserna finns deltagare som inte har gått klart gymnasiet.

Det finns en medveten tanke på skolan om att verksamheten ska spegla befolkningen i storstaden där skolan finns, till exempel när det kommer till var i världen man är född. Personalen har gjort insatser för att locka fler kvinnor till musik- och konstkurserna. På skolans filmkurs har personalen sett ett behov av att göra insatser för att nå fler med bakgrund utanför Norden, då gruppen är sparsamt representerad där, men man har inte gjort några specifika insatser än.

När det kommer till kurserna i urban konst och musik beskriver personalen inga särskilda insatser för att nå personer med bakgrund utanför Norden. I stället tar personalen upp några grundförutsättningar som finns på de kurserna som de tror spelar roll för att de på ett naturligt sätt når målgruppen. Till exempel att kurserna görs inom konstnärliga uttryck som finns i socioekonomiskt utsatta områden och som har en bredd av utövare i samhället i stort, och att lärarna själva är en del av musik- och konstcommunityn och har breda nätverk där.

MÖJLIGA ANLEDNINGAR TILL ATT DE ESTETISKA KURSERNA NÅR EN BREDD AV DELTAGARE

Skolan har ett kursutbud som ger en naturlig förankring i den diversifierade urbana kulturscenen

Att skolan en gång kom att starta kurser i just urban konst och urban musik beskrivs som tätt kopplat till skolans övergripande mål och identitet. Skolan

har en profil där man arbetar med just urban kultur och för social förändring. Det finns också djupt i skolans identitet att man vill finnas där utbildningsklyftorna är som störst. Lokalerna spelar i sin tur roll för kursutbudet. Skolans lokaler var som framgång tidigare en plats där skate-kulturen höll till i staden.

De vi pratar med tror att rekryteringen till kurserna påverkas av att kurserna är relevanta för en bred skara människor:

Alltså, den musikstilen som vi fokuserar på är populär och inkluderande redan som samhällsfenomen.

Det finns en stor bredd av människor från olika samhällsgrupper i hela Sveriges urbana musikscen, den är mycket mer representativ för hur samhället ser ut än många andra genrer.

De vi pratar med lyfter också att både hiphop och närliggande genrer, och graffitikultur- och skatekultur, som kursen i urban konst har en koppling till, finns starkt representerade i socioekonomiskt utsatta områden. Att kurserna bygger på kulturformer som även många andra än ”vit medelklass” har kommit i kontakt med, och att det, kanske särskilt för musik, också finns en community utanför skolan, är faktorer som kan bidra till kursernas breda rekrytering.

Att göra film är däremot, menar en av intervjupersonerna, ett konstnärligt uttryck som färre kommer i kontakt med om man inte har med sig det hemifrån. Det kan vara en delorsak till att färre deltagare med bakgrund utanför Norden finns på den kursen. Skolan behöver då själv göra mer aktiva insatser om man vill nå ut bredare.

Arbetsättet på kurserna ger en naturlig förankring i stadens diversifierade kulturliv

På kursen i urban musik kommer lärare och deltagare i kontakt med en stor bredd av musikintresserade personer genom att uppträda live. Det sker naturligt.

Det är inte så att vi aktivt försöker tränga oss in i rum där vi känner att vi inte borde vara. Utan det är naturligt, där vår musikstil också är som mest populär och där det är naturligt för oss att befinna oss.

En annan i personalen berättar att hen som vit, medelålders medelklass är i minoritet när hen besöker en spelning med kursen. De som besöker spelningarna är unga människor, i övrigt speglar de hur storstadens befolkning ser ut.

Deltagare som gått på kursen fortsätter dessutom ofta att vara aktiva i musikscenen och att där sprida kursen efter sin tid på skolan. På så vis är skolan nu förankrad inte bara i den stad där man finns, utan i flera andra städer där tidigare deltagare verkar.

För kursen i urban konst syns deltagarnas muralmålningar runt om i staden i socioekonomiskt utsatta områden. Skolan samarbetar då med det kommunala bostadsbolaget. Inte minst i det område där skolan finns görs regelbundet muralmålningar. På så sätt skapas en naturlig synlighet för kursen.

Skolan kan även låna lokaler av andra för vissa moment, såsom en grafikverkstad eller en blackbox, som kan tillhöra föreningar eller konstnärliga kollektiv av olika slag i staden. Skolan fungerar då som en "plantskola", efter studierna går deltagare vidare till den här typen av verksamheter.

Skolan har rekryterat lärare som ingår i det diversifierade kulturlivet och som möter många potentiella deltagare i sitt arbete som musiker och konstnärer

Skolans rekrytering av lärare till musik och konst har lett till att de estetiska kurserna blir kända bland en stor bredd av potentiella deltagare. Lärarna är yrkesverksamma inom musik och konst och har en djup förankring i kulturscenen. Konstkursens lärare är utbildade konstnärer och driver ateljékollektiv i staden. De har även en koppling till graffiti som konstnärlig metod.

Överlag arbetar lärarna på de estetiska kurserna deltid. En i personalen berättar:

De har en fot i branschen. Så att jag tänker att rekryteringen sker också genom deras professionella nätverk. Skolan ligger inte utanpå. Den är en del av hiphopkulturen [...].

När lärarna på musikkursen inte arbetar på skolan ägnar de sig åt egna musikprojekt så som spelningar, en lärare driver klubb, flera leder dessutom utanför sitt arbete på skolan ofta workshoppar inom musik som når en bred målgrupp. Även gästlärare arbetar med workshoppar utanför sitt jobb på skolan. Lärare och gästlärare gör spelningar och workshoppar i olika delar av landet varför kursen har blivit känd i många olika städer. Lärarna berättar gärna om skolans musikkurs i de sammanhang de rör sig utanför sitt jobb på skolan:

Jag representerar alltid skolan också såklart, för att det är en viktig ... det är också en rörelse för mig. Det är inte bara en arbetsplats utan det är någonting som jag och mina lärarkollegor också är stolta över.

I de estetiska kursernas lärarlag finns personer med bakgrund utanför Norden, och en av de vi pratar med tror att det i sig kan vara viktigt för vilka som deltar i kurserna:

Det tänker jag det är en jätte viktig bit, att man kan identifiera sig med sin pedagog.

”Det handlar om var skolan är belägen. Vi finns där människor bor”

En annan aspekt som personal som vi pratar med tror kan spela roll för vilka som studerar på de estetiska kurserna är var verksamheten görs. Skolans estetiska kurser finns alltså i ett socioekonomiskt utsatt område i storstaden. Intervjupersonerna återkommer till platsens betydelse på flera sätt. Det handlar inte bara om vilka som bor i närheten av skolan, utan platsen ger också skolan förankring i de urbana kulturuttrycken.

I området där skolan har sina lokaler finns också ett skatgymnasium. Vissa år kommer en del deltagare därifrån. Det finns inget formellt samarbete, men det finns en naturlig samhörighet genom platsen, och genom att deltagare som gjort en övergång tipsar i sina kretsar.

Synlighet i sociala medier och andra medier

Jag har i alla fall aldrig hört en deltagare säga att den upptäckte kursen genom en kurskatalog. Det är genom sociala medier eller genom deltagare som gått här, eller genom att de har sett någon av lärarna uppträda.

Konstuttryck som skolans deltagare ägnar sig åt gör sig bra i sociala medier, det syns då att det finns personer med bakgrund utanför Norden på kursen. Enstaka gånger har skolan använt sig av reklam i sociala medier men man har inte märkt något större utslag i termer av personer som hittat till kursen. I stället sprids till exempel event på sociala medier, och de marknadsförs då naturligt genom andras event. Deltagare taggar också ofta spontant skolan i sina sociala medier. Gästlärarna hjälper också till genom att sprida inlägg med koppling till kurserna i sina sociala medier, exempelvis inför sista ansökningsdag.

I och med att det finns en bredd av deltagare, lärare och gästlärare på kursen som har olika nätverk, kan man anta att spridningen i sociala medier naturligt når ut brett. Även i radio och tv är kursen synlig. Tidigare deltagare som nu är verksamma inom musikbranschen kan ”ge en shout-out” till skolan när de gör intervjuer. Att både lärare och tidigare deltagare är kända inom sitt fält och stolta över kursen bidrar till synlighet.

Urvalsprinciper och (ingen) kursavgift kan spela roll för vilka som studerar på kurserna

Söktrycket på musikkursen är så högt att skolan har beslutat att ha en väldigt kort ansökningsperiod för att personalen ska hinna med det stora arbetet med att behandla alla ansökningar. När man gör urvalet till de estetiska utbildningarnas första år går man inte bara efter konstnärlig kvalitet på arbetsprover. På musik försöker man hitta en balans mellan att deltagarna ska *behöva* kursen, men samtidigt ha kommit en bit i utforskandet av sitt skapande och uttryck. Väl på kursen utvecklas man. För att antas till andra året ligger den konstnärliga ribban högre.

Ytterligare en omständighet som troligen spelar roll för att man kan nå en bredd av deltagare är att ingenting på skolan kostar något för deltagarna. Själva studierna är alltid gratis på folkhögskola. Men de vi pratar med nämner att andra folkhögskolor kan ta ut en kursavgift för kopior, te, kaffe, teknik, studieresor och så vidare, vilket kan bli ett hinder för att personer ska kunna delta i kursen.

Kursernas pedagogiska upplägg kan tilltala en bredd av personer

Personalen på kurserna jobbar mycket kollektivt, med att skapa en community. Det här kan skilja sig från andra, mer individorienterade spetsutbildningar inom estetiska ämnen. Inspirationen kommer mycket från ”hiphopmetodik”, som bygger på en idé som liknar folkbildningens grundtanke. Det handlar mycket om att lära av varandra.

Som exempel arbetar man på musikkursen mycket kollektivt, man lär av varandra, i projekt. Det finns inget fast schema och ingen vecka är den andra lik. En vecka kanske man ska göra en låt, en annan lära sig mixa. Ofta redovisar deltagarna i slutet av veckan, och reflekterar och ger varandra feedback i grupp. Det är meningen att upplägget ska påminna om artistlivet, och man vill kunna möta deltagarna där de är i sina egna processer:

Vi försöker lajva artistlivet helt enkelt och gör det helt medvetet för att förbereda våra deltagare för att sen gå ut i arbetslivet som musiker och som artister och producenter.

TIDIGARE DELTAGARE KAN BLI YRKESVERKSAMMA INOM MUSIK- OCH KONSTSCENEN, NÅGRA LÄSER VIDARE

Att kurserna har ett upplägg som är yrkesförberedande för arbete inom kultursektorn avspeglas också i vad deltagare gör efter utbildningen. Det är inte ovanligt att man arbetar med till exempel musik efter tiden på skolan, ibland

på heltid, ibland på deltid parallellt med annat. Andra tidigare deltagare arbetar nu med enbart andra saker, inte inom kultur. Några har startat kulturföreningar och bidrar nu till att fler får del av folkbildning. Andra, men inte så många, har studerat vidare på högskola inom konstnärliga områden. En del studerar också vidare på andra folkhögskolor, ibland inom liknande områden som den kurs de gått vid den här skolan.

"ALLA REPRODUCERAR MÖNSTER, VI REPRODUCERAR DET HÄR"

Det är återkommande i den här berättelsen liksom i flera andra skolors berättelser att deltagare ofta hittar till de estetiska kurserna genom tidigare deltagare.¹⁴ För just den här skolans musik- och konstkurser innebär detta att eftersom kurserna har en djup förankring i den diversifierade urbana musik- och konstscenen nås bland annat personer med bakgrund utanför Norden genom tidigare deltagares tips.

Om man har klasser som speglar att "här är 95 procent inrikes födda", eller så där, så reproducerar man det. På samma sätt så reproducerar vi det vi har lyckats med. Och vår utbildning i urban musik den är otroligt populär och den är välkänd inom det som är urban musik i vår stad.

Även negativa mönster reproduceras, tror personalen, och även på den egna skolan. När man på skolan inte är nöjd med deltagarsammansättningen i en kurs tänker man i termer av att göra insatser för att nå de man behöver nå bättre. Det har till exempel skett utifrån kön och resulterat i att skolan har fått in fler kvinnor på musik- och konstkursen.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Av intervjupersonernas berättelser framgår att det här med att göra estetisk kurs i ett socioekonomiskt utsatt område, i kombination med att ha ett kursutbud som ger en naturlig förankring i storstadens diversifierade kulturliv, har öppnat möjligheter. Att skolan har rekryterat lärare som genom sitt eget skapande ingår i detta kulturliv kan också vara en bidragande orsak till att skolans estetiska kurser har en bredd av deltagare. Andra möjligheter som kommit fram är att lärarna gör prova-på-verksamhet som når en bredd av personer, och att kursupplägget anpassats för att inkludera en bredd av personer. Att skolan har sett över urvalet vid antagning för att gynna breddat delta-

¹⁴ Se även Folkbildningsrådet (2020)

gande, samt att den inte tar betalt för något under utbildningens gång kan också ha bidragit.

Intervjupersonerna lyfter särskilt upp två hinder. Ekonomiska resurser saknas för rekryteringsarbete i allmänhet och då även uppsökande arbete mot vissa målgrupper – de medel man får är avsedda för kursverksamhet, inte rekryteringsarbete. Det är också relativt dyrt att göra verksamhet i en storstad, bland annat för att lärarlönerna ligger högre. Samtidigt ger det en fördel för att kunna rekrytera nya målgrupper. Skolan är liten och ganska fattig som personalen beskriver det och att det finns ett begränsat ekonomiskt utrymme för att arbeta med deltagarrekrutering skapar frustration. Personalen har som framgått identifierat ett behov av att nå fler med bakgrund utanför Norden på filmkursen, men det finns sedan väldigt begränsade möjligheter att tillsätta resurser.

Det andra hindret man lyfter fram handlar om attityder hos de som arbetar i folkhögskolans estetiska verksamheter generellt. ”Vem tänker vi oss att våra estetiska kurser är till för och vad är vår uppgift?” frågar sig en intervjuperson. Frågan behöver hela tiden hållas levande på den egna skolan. Intervjupersonen ställer den också riktat till alla runt om i landet som arbetar med estetisk kurs:

Är vi till för de som är allra bäst på sitt instrument? Är vi till för de som redan är virtuosa eller är vi till för de som kanske har potential att bli det men kanske behöver folkhögskolan för att kunna ta sig dit? Den diskussionen tror jag är ... den måste vi ta i.

Glesbygdsskolan inleder ett samarbete med ett studieförbund som ett första steg för att bredda deltagandet på sina konstkurser

*Man måste få besöka, man måste se personerna, man
måste uppleva för att komma till beslutet, "ja men jag ska
satsa på det här, jag ska gå vidare med det här".*

Folkhögskolan i det här exemplet ligger i en mindre ort i en glesbygdskommun. I tätorten där skolan finns bor ungefär fyratusen personer. Det är tio mil till närmaste stad, en av de vi pratar med skämtar:

Vår kommun brukar ha en slogan där man talar om hur lätt det är att ta sig härifrån till andra kommuner nämligen, så att ... det är tio mil.

På skolan anordnar man flera olika årslånga kurser inom konst, ett brett grundår och några olika fördjupnings- eller projektkurser. Skolan har också ett stort utbud av kortkurser inom konst. Andelen deltagare med bakgrund utanför Norden på skolans långa och korta konstkurser är sparsam, endast ett fåtal individer i hela verksamheten. Undantaget är den kortkurs där man har satsat specifikt på breddat deltagande, vilken kommer att stå i fokus i den här texten.

För några år sedan läste skolans ledning Statskontorets utvärdering av folkbildningen¹⁵ och tog då fasta på kritiken mot att det finns få utrikes födda på de estetiska särskilda kurserna i folkhögskolan. Efter det har tanken om att man behöver nå fler deltagare ur denna grupp på skolans konstkurser vuxit sig starkare. Man menar också att skolans basår inom konst kan vara ett första steg för personer som inte tidigare studerat konst, då det är på grundnivå. Om skolan lyckas bredda sitt deltagande kan man vara en väg vidare till konsthögskolor för nya deltagargrupper.

På skolan har man behov av att arbeta mer aktivt med rekrytering för att kunna fylla sina konstkurser. Tankarna om breddat deltagande knyter an till det, men även till ett demokratiideal.

Den huvudsakliga anledningen till vårt samtal är att skolans personal är mitt uppe i ett samarbete med ett studieförbund som syftar till att ge personer med bakgrund utanför Norden i studieförbundets nätverk möjlighet att utveckla sitt konstantresse vid skolan. Tillsammans har man planerat och genomfört en kortkurs i klassiskt måleri på skolan, där merparten av deltagarna hade bakgrund utanför Norden. I intervjun deltog även en representant från studieförbundet.

¹⁵ Statskontoret (2018). *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget*. Slutrapport 2018:10.

FOLKHÖGSKOLAN OCH STUDIEFÖRBUNDETS GEMENSAMMA ARBETE MED VECKOKURSEN INOM KONST PÅ FOLKHÖGSKOLAN

Det finns en gemensam vilja mellan skolan och studieförbundet om att erbjuda personer med bakgrund utanför Norden, som finns i studieförbundets nätverk, möjlighet att utvecklas inom konst. Frågan är hur detta ska genomföras rent konkret? Studieförbundet betonar dialogen, att undersöka tillsammans och bygga ett långsiktigt samarbete. Folkhögskolan betonar att dialogen också behöver mynna ut i handling, att faktiskt göra något konkret för att fler ska få möjlighet att delta i estetisk verksamhet.

Samarbetet mellan folkhögskolan och studieförbundet inleds och växer

Folkhögskolan i exemplet är regionägd. Samarbetet tog sin början på ett möte för alla folkhögskolor och studieförbund i regionen för ungefär två år sedan. Syftet med mötet var att skapa kontakter mellan studieförbund och folkhögskolor, det handlade alltså inte om breddat deltagande. Samarbetet började genom ett informellt samtal under en paus – visitkort utbyttes och därefter har studieförbundet och folkhögskolan hållit kontakten genom regelbundna möten. Det visade sig snart att folkhögskolan kunde vara hjälpt av studieförbundets nätverk. Studieförbundets representant berättar:

Just i vår region så når vi ut till väldigt många daritalande, arabisktalande, och i och med nya flyktingströmmar till ukrainsktalande. Och vi besitter ett nätverk med dessa målgrupper, vilket i sin tur resulterar i att när två parter ska samverka, ifall den ena parten kanske har svårt att nå ut till dessa målgrupper, så självklart kan man inleda samtal [...]

Studieförbundet har lokaler och verksamhet bland annat i folkhögskolans närmaste stad (tio mil från folkhögskolan). Man ger kurser i svenska och för de som behöver hjälp med att närma sig arbetsmarknaden, men har även kurser inom konst som når många med bakgrund utanför Norden. Studieförbundet har dessutom kontakt med många föreningar, inklusive föreningar som har lokal verksamhet i områden i staden där många med bakgrund utanför Norden bor.

En idé om en kortkurs på folkhögskolan som ska nå personer med bakgrund utanför Norden tar form

I dialogen mellan folkhögskola och studieförbund tog en konkret idé om en kortkurs inom konst form. Tanken var att göra en prova på-kurs inom klassiskt oljemåleri, då det är en bra introduktion till vad man gör på skolans

längre kurser. Kursen genomfördes på folkhögskolan under en lovvecka. Man bröt även av med andra inslag än oljemåleri eftersom lärarna kände in att deltagarna hade ett behov av variation. Målgruppen var ungdomar i åldrarna 16–25 år. Informationen gick ut brett via lärare i gymnasieskolor, bibliotek och annonser i sociala medier. Dessutom hade studieförbundet gått ut i sina nätverk och då haft ett särskilt fokus på att nå unga med bakgrund utanför Norden. En tanke med kursen var också att unga med olika bakgrund skulle mötas. Deltagarna bodde på skolans internat.

Studieförbundets representant berättar att det kan vara så att personer i studieförbundets nätverk med bakgrund utanför Norden har ett konstintresse, men att man inte känner till att folkhögskolan finns:

Man måste få besöka, man måste se personerna, man måste uppleva för att komma till beslutet, "ja men jag ska satsa på det här, jag ska gå vidare med det här." När man inte vet, när man inte träffas, då är det som ordspråket lyder, "syns vi inte så finns vi inte".

Den här bilden bekräftas av folkhögskolans personal som träffat ungdomar ur studieförbundets nätverk under kursveckan. Många hade väldigt liten kännedom om skolformen folkhögskola och utbildningar inom kultur över huvud taget. Kursen upplevdes därför som viktig.

Först fanns en tanke om att det kanske var bättre att förlägga kursen inne i staden, folkhögskolan var tveksamma till om det fanns personer som ville åka till skolan och bo där en vecka. Men efter dialog med studieförbundet kom man fram till att det fanns tillräckligt många intresserade för att göra kursen på plats på skolan.

Rekryteringsmodell: Studieförbundet samlar ihop intresserade till ett informationsmöte över videolänk

Skolan och studieförbundet kom fram till en gemensam modell för att underlätta rekrytering till kortkursen. Studieförbundets personal samlade genom sina nätverk i egna verksamheter och samverkansföreningar ihop kulturintresserade med bakgrund utanför Norden till ett digitalt informationsmöte. På informationsmötet deltog sju personer, samt personal från skolan och studieförbundet. Informationsmötet hade som syfte att ge en bild av kursen, men även en chans att skapa trygghet genom att intresserade fick ett ansikte på skolans personal och fick prata med dem. Skolans personal gick även igenom hur man fyllde i kursansökan. Samtliga som var på informationsmötet deltog också sedan i kursen.

Enligt intervjupersonerna behöver man, för att nå personer med bakgrund utanför Norden, skapa en förankring i de områden i staden där många ur denna grupp bor. Där har studieförbundet större nätverk än skolan idag, varför samarbetet med studieförbundet är viktigt.

Studieförbundet och folkhögskolan samverkar för att hitta lämpliga gästlärare till kursen

Det fanns först en tanke om att det vore bra med en ledare som kunde arabiska eller dari eftersom många potentiella deltagare talar något av dessa språk. Men sedan fann studieförbundets representant via sina nätverk en person, som inte talar något av de språken, men som man ändå kände var rätt. Man tänkte sig att de flesta på kursen kan bra svenska redan även om man är född utomlands och att för de övriga kan konsten i sig öppna vägar för kontakt. Gästläraren har gått en treårig utbildning inom konst i en svensk storstad men har vuxit upp i skolans närmaste stad. Personen har dessutom bakgrund utanför Norden. De vi pratar med tror att det är viktigt att deltagarna kan identifiera sig med läraren och också att det blir ett positivt exempel – att personen är ganska ung och har bakgrund utanför Norden och samtidigt har lyckats inom konst kan vara inspirerande.

Lärarna på skolans konstkurser är vanligen utbildade inom konst men saknar ofta pedagogisk utbildning. Något som också gäller för gästläraren. Hen får nu chansen att undervisa:

Någon gång måste personen som är utövare också få chansen att se hur det är att leda, hur är det att ta hand om en grupp. Sen kanske man inte besitter alla kompetenser, men i processens gång så lär man sig.

Med anledning av att gästläraren inte har tidigare pedagogisk erfarenhet rekryterade skolan ytterligare en lärare till kursen. Denna har undervisat mycket och varit gästlärare tidigare på skolan. Tanken var att de båda pedagogerna kunde komplettera varandra, båda är verksamma inom måleri.

Gästläraren som studieförbundet rekryterade besökte inför kursen folkhögskolan och personalen visade runt. Det väckte känslor, när personen såg skolan blev hen ledsen över att hen inte själv vetat om förrän nu att skolan finns, trots att hen kommer från skolans närmaste stad. Personen undrade varför hen inte själv gått på skolan.

Folkhögskolan och studieförbundet hanterar utmaningar med finansieringen av kortkursen men ser också långsiktiga vinster i möjligheten till långsiktigt samarbete

Det var inte en framkomlig väg att deltagarna på kortkursen skulle stå för några kostnader. Det skulle snabbt kunna bli ett hinder om potentiella deltagare inte hade råd. Därför betalade studieförbundet och folkhögskolan deltagarnas resor till folkhögskolan, en väg var. Väl på skolan stod skolan stå för mat. Boende ordnades gratis på skolans internat.

De ekonomiska aspekterna återkommer flera gånger under samtalet. Det beskrivs som en dyr kortkurs att anordna för skolan. Det behövs två gästlärarveckor, förutom mat och resor. I klarspråk är det en förlustaffär, som skolan väljer att ta för att man upplever att kursen är viktig. Nu finns det inte heller några extra platser i folkhögskolan vilket försvårat planeringen. Även inom studieförbundet har man utmaningar med tid och resurser. Ingen i personalen har arbetstid för sin samverkan med folkhögskolan utan man får ta den tiden från annat arbete.

Både studieförbundet och folkhögskolan ser dock vinster på längre sikt. Studieförbundet menar att man investerar i att skapa goda relationer, det tar tid att bygga upp en form för att samverka, men sedan är detta gjort och det blir mycket lättare att göra något ihop igen i framtiden. Det märks att studieförbundet går in i samarbetet med en tidigare vana vid att samverka. På folkhögskolan ser man kursen som en del i skolans arbete med deltagarrekrutering rent allmänt, om det kommer personer till skolan så sprider de information till fler personer i sina nätverk, resonerar man. Även folkhögskolan hoppas att samarbetet kring veckokursen kan vara början på ett långsiktigt samarbete mellan skolan och studieförbundet och att konstkursen ska följas av fler gemensamma initiativ.

Deltagare på kortkursen

På kortkursen deltog fjorton personer. Ungefär tio har bakgrund utanför Norden och dessa hade ofta hittat kursen genom studieförbundet inklusive dess samverkanspartners, bland annat ett folkbildande integrationsprojekt i folkhögskolans närmaste stad. Deltagare som anslutit via studieförbundet hade också i flera fall rekryterat kompisar till kursen, vilket skolans personal beskriver som glädjande – rekryterande insatser mot nya grupper ger ringar på vattnet.

En förhoppning från både skolan och studieförbundet är att deltagare från kortkursen ska välja att fortsätta utveckla sitt intresse för konst efter kursen, antingen på skolan genom en lång konstkurs eller på annat sätt.

ANDRA STRATEGIER FÖR ATT NÅ PERSONER MED BAKGRUND UTANFÖR NORDEN, TILL EXEMPEL FERIEJOBBARE FRÅN KOMMUNEN SOM GÖR KONST PÅ SKOLAN

Intervjupersonerna menar att man tidigare har försökt men inte lyckats bredda deltagandet. Det har i första hand rört sig om en förhoppning om att personer med bakgrund utanför Norden som har befunnit sig på skolan av andra skäl än ett konstintresse ska få upp ögonen för just konst och söka sig till de estetiska kurserna. Det har dock inte skett. Det har rört sig om deltagare på skolans allmänna kurs som läser in gymnasiet och högstadiet på en filial, och som har fått prova på konst inom ramarna för detta. Denna verksamhet har funnits i fem år utan att några övergångar till skolans konstkurser har skett.

Skolan har också, vilket personalen beskriver som mer hoppfullt, ett relativt nystartat projekt med feriearbetare från kommunen som gjort konst på skolan som en del av sitt sommarjobb. Det är kommunen som rekryterar till denna verksamhet. Det finns relativt många sommarjobbare med bakgrund utanför Norden, tanken är att det ska vara ungefär hälften. Verksamheten har bedrivits under två somrar hittills. Det första året beskriver skolan som mer utmanande, då hade kommunen inte informerat sommarjobbarna om att det gällde konst och det kom personer till skolan som tänkte sig att arbeta med parkarbete. Andra året fungerade det betydligt bättre, då hade kommunen rekryterat personer som själva hade fått ange att de ville arbeta med konst. Flera av de som var på skolan andra sommaren sa att de verkligen ville söka till en konstkurs på skolan. Dock är det i många fall individer som fortfarande går gymnasiet när den här intervjun genomförs, så om det blir så får framtiden utvisa.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Av intervjupersonernas berättelse framgår att samverkan med ett studieförbund kan öppna möjligheter till breddad rekrytering på estetisk kurs för en glesbygdsfolkhögskola. Detta då studieförbundet redan når ut till många kulturintresserade med bakgrund utanför Norden i det län där skolan finns. Att genom samverkan ge personer med bakgrund utanför Norden möjlighet

att prova på estetisk verksamhet via en kortkurs på skolan kan också öppna möjligheter. Samtidigt kan brist på tid och resurser bli ett hinder. Samverkan tar tid. Denna typ av kortkurs kan också bli dyrare än vanligt att göra, bland annat då man inte kan ta betalt för kursen från deltagarna. Man kan också behöva ersätta deltagarna för resor till och från skolan.

En aspekt av ekonomi som personalen lyfter upp till diskussion är svårigheterna med att ta risker. Skolan kan inte riskera befintliga årslånga konstutbildningar som når många deltagare, för att starta nya som har bättre förutsättningar att nå personer födda utanför Norden. Om skolan inte lyckas rekrytera till den nya kursen förlorar ju skolan ersättning för deltagarveckor och kan behöva säga upp personal. Det finns inget utrymme för att ta sådana risker. Kortkursen med studieförbundet är också en chansning, men en hanterbar förlustaffär, som skolan är beredd att genomföra för att man tycker att den är viktig.

Andra aspekter personalen lyfter är att deras bild är att estetiska ämnen inte längre har samma utrymme på högstadiet och gymnasiet och att det unga inte kommer i kontakt med estetiska ämnen försämrar förutsättningarna. Det stora avståndet mellan skolan och närmaste stad lyfts också fram som en utmaning, det gäller all deltagarrekrutering och inte minst breddat deltagande. Som framgått har man dock arbetat fram en modell för att möta den utmaningen med digitalt informationsmöte och betalda resor till skolan.

Folkhögskolans personal reflekterar också över att bristen på personal med bakgrund utanför Norden på de estetiska kurserna kan bli ett hinder för att nå deltagare med sådan bakgrund. I mötet med studieförbundet har man insett att pedagogens språkkunskaper, och även deltagarnas identifikation med pedagogen, kan vara viktiga för att man ska välja att söka en estetisk kurs. Skolan har nyligen tillsatt två tjänster och under de anställningsprocesserna fanns det inte några relevanta sökande med bakgrund utanför Norden. Skolans personal uttrycker frustration över detta. Här i samtalet bryter studieförbundets representant in och erbjuder sin hjälp vid kommande rekryteringar. Ett hinder har så, genom den dialog som studieförbundet betonar är så viktig, under samtalets gång vänts till en möjlighet:

Vi sitter på målgrupperna. Det enda som behövs är att informera studieförbundet "nu har vi en tjänst". Och då kan vi dela det vidare till andra. Och även i rekryteringen av ledare så kan vi hjälpa varandra.

Storstadsskolan är mitt i en förändring mot breddat deltagande på estetisk kurs

Hur kan jag undanröja hinder för deltagare som inte kommer från ... som inte skriver i sina personliga brev att de har hållit på med teater sen de var fem år?

Skolan i det här exemplet finns i en storstad i en del av staden där många med bakgrund utanför Norden och med kortare utbildning bor. Under samtalet blir det tydligt att skolan befinner sig mitt i en förändring. För ungefär två år sedan gjordes en ”nystart” av skolans teaterkurs. Personalen arbetade fram större förändringar i innehåll, antagning och upplägg utifrån en tanke om att deltagandet behövde breddas och förankringen i närområdet öka. Innan omstarten fanns det bara ett mindre antal deltagare med bakgrund utanför Norden på kursen berättar personalen. Nu är det i stället ungefär en tredjedel, varav de flesta själva är födda utanför Norden. Skolan har en uttalad önskan om att nå personer i den del av staden där skolan finns, inte minst med de estetiska kurserna. Med tanke på att det finns få folkhögskolor i den här delen av staden känns det viktigt att nå de som bor här.

På skolan finns även några olika filmkurser, där personal vi pratar med tror att deltagarsammansättningen ser ut på ett liknande sätt, att ungefär en tredjedel av deltagarna har bakgrund utanför Norden. Andelen har där varit stabil över tid.

Skolan har arbetat för att öka andelen deltagare ur flera olika grupper på sina estetiska kurser. Satsningen mot närområdet innebär ett fokus på personer med bakgrund utanför Norden och med (föräldrar med) kortare utbildning eftersom skolan finns i ett område där många i dessa grupper bor. På filmkursen har det även rört sig om att nå fler kvinnor och på teaterkursen om att nå personer utan tidigare erfarenhet av teater som inte har fått med sig någon kännedom om branschen hemifrån. Man har på teaterkursen också velat nå fler personer med olika funktionsnedsättningar. Den gemensamma nämnaren är att skolan vill nå fler ur grupper som är underrepresenterade i olika kurser och eller i kultursektorn i fråga.

På skolan finns sedan länge också en deltidskurs i körsång som genomförs i samverkan med en kulturförening vars medlemmar har bakgrund utanför Norden. Kursen ges av skolan och genomförs i föreningens lokaler.

TEATERKURSEN STARTAR OM MED NYTT UPPLÄGG UTIFRÅN EN STRATEGISK TANKE OM ATT BREDDA DELTAGANDET

Det är bara två år sedan skolans teaterkurs startade om i ny skepnad och intervjupersonerna beskriver nu en helt annan kursverksamhet, med andra deltagare, andra nätverk och en annan gruppdynamik jämfört med tidigare. Åren före omstarten var det få deltagare som hade bakgrund utanför Norden på teaterkursen. Som framgått är nu ungefär en tredjedel av deltagarna födda

utanför Norden. Andelen ökade i och med omstarten och året efter ökade den ytterligare upplever personalen. Kursen har också fler deltagare utan tidigare erfarenhet av teater och fler deltagare med olika funktionsnedsättningar. Förändringen har lett till ett öppnare, mer tillåtande gruppklimat vilket kan bli en god cirkel. Kanske leder det till att en större bredd av personer känner att det här kan vara en kurs för dem? Det blir uppenbart under samtalet att förändringen på teaterkursen kommer ur ett starkt driv från lärarna på kursen och att de har fått gehör och stöd från ledningen:

Hur kan jag undanröja hinder för deltagare som inte kommer från ... som inte skriver i sina personliga brev att de har hållit på med teater sen de var fem år?

Nytt upplägg för att söka kursen: "Det ska vara låg tröskel"

Att identifiera och undanröja hinder för breddat deltagande är en röd tråd när skolans personal berättar om sitt arbete. När teaterkursen startade om i ny skepnad var en viktig tanke att det skulle vara låg tröskel till att söka. Man är nu noggrann med att kommunicera att det inte behövs några förkunskaper eller erfarenhet av teater alls för att söka till kursen. Skolan har utformat ansökningsprocessen så att det inte heller ska krävas förkunskaper om hur man söker till en teaterkurs:

Det är väldigt vanligt inom teaterutbildningar att man ska förbereda en monolog. Och jag tänker att många som söker kanske inte vet vad en monolog är eller hur de ska jobba med den, så vi har gjort så att vi har en workshop i stället.

Genom workshopparna får de sökande också en chans att känna in skolan och göra sig en bild av hur det är att gå på kursen.

Utöver detta ersattes personligt brev vid ansökan med tre frågor som de sökande skulle svara på. Lärarna har även undersökt om det går att ta bort momentet att skicka in personbevis. Det kanske kan sändas in senare i samband med kursstart? Personer som migrerat hit från länder utanför Norden är inte alltid vana vid den byråkrati vi har här menar en vi pratar med. Även den nuvarande avgiften för material, kopiering och gästföreläsare är under diskussion, den är på några tusen per läsår.

Vad händer om vi sänker den lite? [...] Det skulle också eventuellt öppna upp för fler?

Sammantaget har söktrycket till kursen varit högt de senaste två åren, det finns flera gånger fler sökande än platser. Även när det kommer till urval arbetar personalen för att undanröja hinder som leder till ett homogent urval.

Kursens innehåll breddas för att tilltala fler

Även kursinnehållet har omarbetats på flera sätt. Det handlar till exempel om vilka texter man jobbar med, att inte bara arbeta med dramatik skriven av "vita personer" eller män. Det handlar även om vilka föreställningar man besöker med deltagarna, då deltagarna ser väldigt mycket teater. Där handlar det om att uppsättningar inte alltid ska ha en vit dramatiker och en vit regissör.

På kursen finns sedan kursen startades i ny form en bredd även i lärarlaget, två av fyra lärare har bakgrund utanför Norden. Alla lärare är engagerade i arbetet med att bredda kursinnehållet. Lärarna menar att även om man själv har bakgrund i Sverige och är medelklass så går det att skaffa sig kunskaper om andra kulturtraditioner. I de fall där man saknar kunskap behöver man ta in någon som har kunskapen som kan hålla i de delarna av kursen.

Det är viktigt att det syns i de digitala kanalerna att det finns en bredd bland deltagare och lärare och i kursinnehållet. Det här tror personalen spelar roll för vilka som känner sig tilltalade och kan relatera till kursen:

Då kanske man bara "aha, oj, var den här personen och föreläste hos er? Det vet jag vem det är och..." Ja, men ni vet, det blir lättare.

Ökad lokal synlighet genom lokal samverkan och spridning

Sedan kursen startade på nytt har personalen arbetat för att göra kursen känd i skolans upptagningsområde, den del av staden där skolan finns och där många med bakgrund utanför Norden och med kortare utbildning bor. När kursen startades i ny form gjorde lärare i samverkan med den som arbetade med kommunikation på skolan ett utskick till syokonsulenter i upptagningsområdet. Deltagarnas slutproduktion flyttades, tidigare ägde den rum centralt i staden, efter omstarten görs den i stället i Folkets hus i upptagningsområdet. Kursen har även samverkat med en konsthall och deltagare har spelat teater på förskolor i skolans närområde. Kursen har även samverkat med en gymnasieskola i närområdet som har en maskutbildning – eleverna har där gjort masker till teaterkursen.

Personalen berättar inte bara om arrangemang som fått bra utslag. På en kulturfestival på Folkets hus där teaterlinjen hade en central roll kom det inte mycket publik utöver de som kom från skolans krets. Här tänker personalen nu att man framöver behöver fördjupa samarbetet och ta hjälp av Folkets hus nätverk för att nå ut. En annan idé är att ta med sig deltagarna på teaterkursen och träffa gymnasieklasser i området. Då knyter man kontakter och senare

när man har ett arrangemang på Folkets hus kan gymnasielärarna ta med sig sina klasser dit.

Andra tankar inför framtiden är att teaterläraren skulle kunna leda workshoppar i gymnasieskolor i upptagningsområdet och man skulle även kunna starta en kortkurs som ger möjlighet att prova på teater, kanske på ett bibliotek i upptagningsområdet. Man skulle också kunna göra något tillsammans med den ungdomsgård som ligger granne med skolan.

Många deltagare söker vidare till teaterhögskolor och en av högskolorna vill samverka med folkhögskolans teaterkurs

Efter året på folkhögskolan har en stor del av de som gått i klassen sökt vidare till teaterhögskolor. Alla kommer inte in, men att uppmana att söka vidare och ge stöd i att tänka kring var man kan läsa vidare inom teater är viktigt. Deltagarna söker sig även vidare till andra teaterutbildningar till exempel på andra folkhögskolor. Lärarna prioriterar att försöka sänka trösklarna för att söka vidare.

Det kan bli så upphaussat med högskola och scenskolan.

Om man aldrig har varit på själva platsen tidigare kan man också känna sig nervös vid en ansökningsprocess. Lärarna på folkhögskolan har därför bokat in ett studiebesök på teaterhögskolan.

En av lärarna på teaterkursen har nyligen auskulterat på teaterhögskolan i den stad där hen själv är utbildad en gång i tiden, som en del i sin fortbildning som folkhögskollärare. Det visade sig då att teaterhögskolans personal var nyfikna på folkhögskolans teaterkurs:

De är väldigt intresserade av förberedande utbildningar där det finns en mångfald.

Även på högskolan i fråga arbetar man med frågan om hur man kan bredda deltagandet på sina konstnärliga utbildningar. Nu föreslår teaterhögskolan att man inleder en samverkan.

BREDDAT DELTAGANDE PÅ FILMKURSEN OCH SKOLGEMENSAMT ARBETE

Deltagarambassadör och workshoppar på konsthall kan ha spelat roll för att skolans filmkurser når personer med bakgrund utanför Norden

På filmkurserna upplever personalen att det sedan en längre tid finns ungefär en tredjedel deltagare med bakgrund utanför Norden. Det rör sig alltså inte

om en pågående förändringsprocess där. Här är det inte heller lika tydligt för personalen vad som kan ha spelat in för att deltagare med bakgrund utanför Norden har hittat kursen och sökt den. Personalen kommer dock särskilt att tänka på en tidigare deltagare som har inlett en mycket framgångsrik karriär inom film. Den här personen kan ha rekryterat deltagare med bakgrund utanför Norden till skolans filmkurs genom att tipsa om och tala väl om kursen. Personalen använder ordet "deltagarambassadör". Den här tidigare deltagaren har även varit gästlärare på skolans filmkurs. Det finns också på filmkurserna samverkan med en konsthall i skolans upptagningsområde där många med bakgrund utanför Norden bor. Bland annat har en av lärarna hållit filmworkshoppar där.

Skolgemensamt arbete för att nå fler i skolans upptagningsområde

Skolan arbetar aktivt för att nå fler deltagare i upptagningsområdet, bland annat med bakgrund utanför Norden. I och med att man har en uttalad intention om detta för de estetiska kurserna är man noga med att lyfta fram dessa kurser vid lokala evenemang såsom mässor. Man har med sig affischer och broschyrer och lärare från kurserna samtalar med evenemangens besökare. En annan gemensam insats är att skolan har gjort marknadsföringsfilmer om alla kurser där bland annat deltagare medverkar. Här är man noga med att visa på en bredd av deltagare.

Det finns även en förhoppning på skolan om att fler från allmän kurs ska gå över till en estetisk kurs. Det har dock inte skett i någon betydande utsträckning hittills. Personalen tror inte att det beror på brister i mångfaldsarbetet på estetisk kurs utan upplever i stället att de som går allmän kurs redan har en tanke om var de ska läsa vidare när de kommer till skolan. Det är då inte en estetisk kurs.

Initiativ och engagemang för breddat deltagande kommer från teaterkursen, sprider sig och kan plockas upp i en policy

Initiativet med att göra informationsfilmer började på teaterkursen. Därefter har initiativet plockats upp och fler av skolans kurser har nu fått en egen film. Det här är för övrigt ett mönster som går igen i personalens berättelse om arbetet för breddat deltagande på de estetiska kurserna. Man tror att initiativ och engagemang på teaterkursen kommer att sprida sig och fler estetiska kurser engageras än mer i arbetet. Här tänker sig skolan också att en policy som berör breddat deltagande på skolans estetiska kurser ska tillkomma. Med en

uttalad policy kommer fler att börja tänka mer aktivt på breddad rekrytering. Samtidigt ser inte personalen det som negativt att det inte finns en policy än:

Vi kommer nog att skapa det utifrån den drivkraften som vi har inne på skolan. Det är lite så det funkar på folkhögskola.

Skolans modell tycks vara att lyfta fram och formalisera de förändringar som har börjat ske spontant, för att på så sätt få med sig fler i personalen och intensifiera arbetet.

ALTERNATIV MODELL FÖR BREDDAT DELTAGANDE: EN KÖR MED DELTAGARE MED BAKGRUND UTANFÖR NORDEN BLEV DELTIDSKURS PÅ SKOLAN

På skolan finns sedan lång tid även en deltidskurs i körsång. Kursen har kommit till genom att skolan har inlett ett samarbete med en befintlig kör som drivs av en förening som riktar sig till personer med en viss bakgrund. Kören och kursen ges på det språk som körens medlemmar har gemensamt. Kören utgör nu samtidigt en folkhögskolekurs på deltid i körsång, som leds av körledarna som arbetar ideellt. Kursen genomförs i föreningens lokaler. Körledarna har ett visst stöd av personal på skolan, de träffas regelbundet. Varje läsår gör kursen ett framträdande och då är personal från skolan inblandad.

Kören har sin verksamhet på ett utomeuropeiskt språk och i och med det gör alltså skolan även en mindre del av sin estetiska kursverksamhet på annat språk än svenska. Nu finns dock en önskan i kören att sjunga på svenska. Skolan erbjuder då några medlemmar från kören att delta när deltagarna i *svenska som andraspråk* har sång på schemat. På så vis kan körens medlemmar ta med sig kunskap tillbaka till kören. Alternativt så kan en lärare från skolan komma till kören och hjälpa dem.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Den här skolan gör sin verksamhet i ett område i en större stad där många med bakgrund utanför Norden och från hem med kortare utbildning bor. Av intervjupersonernas berättelse framgår att det ensamt inte varit tillräckligt för att bredda deltagandet. Att man dessutom har skapat förankring genom samverkan med lokala kulturaktörer och gjort den estetiska verksamheten synlig i området genom framträdanden, tror personalen har varit bidragande orsaker. Att antagningstillfällena utformats så att det inte krävs förkunskaper kan också ha öppnat möjligheter. Av berättelsen framgår också att en generell

möjlighet som finns är att folkhögskolan inkorporerar befintlig kulturverksamhet som redan når personer med bakgrund utanför Norden. Det har skett genom att verksamheten omformas till en estetisk deltidskurs på skolan, här en körsångskurs.

En utmaning som intervjupersonerna lyfter är att arbetet för breddat deltagande tar tid:

Det krävs enormt mycket arbetstid för att sätta arbetet och sen bygga upp någonting.

Ledningen skulle kunna utse en person som har till uppgift att styra upp arbetet. Då skulle det inte falla så mycket på klassföreståndare och marknadsföringsansvarig. Men det finns delar i det här arbetet som inte kan göras av någon annan än lärarna på kurserna. Dessutom, menar man, så skulle skolan kunna bli mer toppstyrd om en person fick breddat deltagande som sin uttalade arbetsuppgift. En styrka har hittills varit att var och en som fått en idé har kunnat engagera sig i den.

En i personalen menar att man inte alltid hinner och orkar göra det jobb som behövs för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för breddat deltagande. Förändringsarbete innebär merarbete. Samtidigt är personalen medveten om att för det mesta finns det en lösning, om man bara tar sig tid. Som ett exempel kan det röra sökandet efter en ny gästlärare. Det tar tid att finna någon utanför personalens nuvarande kretsar men ofta finns det möjliga personer med samma kompetens och med bakgrund utanför Norden om man bara letar. En möjlighet personalen kommer in på här är dominoeffekten:

Om man börjar bryta upp det där, när det börjar blomma, då är det verkligen som att det kan bli det där dominot jag pratade om, att då plötsligt har den nya gästläraren andra kontakter och så bara, ja så har det hänt grejer i verksamheten.

Glesbygdsskolan engagerade sig i kulturlivet i förorten i storstaden fyrtio mil bort, knöt kontakter med eldsjälar och deltog i kulturfestival

Men kan inte några ungdomar få vinna en sommarkurs på folkhögskolan? Så att de får ett första möte med folkhögskolan på sommaren. Och då kanske steget är mindre sen att söka en lång ... en helårsutbildning och flytta ut på landsbygden?

Skolan i det här exemplet finns i ett samhälle ungefär två mil från närmaste mindre stad. Skolan har ett internat:

När man kommer till vår skola, det är som ett kluster med kreativitet på grund av de olika utbildningarna. Det är mixen av människor som bor på skolan som gör det till en otroligt spännande plats att vara på.

Från skolan är det ungefär fyrtio mil till den storstad där dokumentärfilmskursens lärare för några år sedan knöt kontakter och medverkade vid en kulturfestival. I denna text fokuserar vi på enbart dokumentärfilmskursen eftersom det är den kulturverksamhet på skolan där personalen upplever att det finns störst andel deltagare med bakgrund utanför Norden.

På dokumentärfilmskursen studerar vanligen tre, fyra personer med bakgrund utanför Norden i en klass med uppemot femton deltagare. Personalen är inte nöjd med representationen och vill gärna nå fler, men har samtidigt tankar om vad som kan ha bidragit till att det ändå finns en bredd av deltagare på kursen. Man tror att det bland annat kan bero på själva dokumentärfilmsmediet, att det tilltalar brett och är inkluderande. Man behöver ha upplevt något, ha något att säga. Det kan då inrymma många olika röster.

Det finns på kursen ett behov av att nå fler deltagare och därmed arbeta med rekrytering. Personalen vill gärna rekrytera brett. En av anledningarna är att mångfald är en kvalitetsfaktor. Skolan vill göra en utbildning som upplevs som relevant, där många olika samhällsgrupper som lever i Sverige idag finns representerade. Det finns även ett personligt engagemang, en anställd har till exempel själv gjort film om teman som integration och jämlikhet.

När vi samtalar är det några år sedan skolan gjorde sin satsning för att skapa kontakter med filmintresserade i storstadens förorter, en satsning genom vilken man lyckades rekrytera några deltagare och en lärare med bakgrund utanför Norden. I den här berättelsen får vi först höra om den satsningen och därefter ta del av personalens tankar om verksamheten nu och idéer för framtiden.

SKOLAN DELTOG I KULTURLIVET I STORSTADENS FÖRORT – DELTAGARE VÄRVADES TILL EN SOMMARKURS OCH GICK SEDAN VIDARE TILL SKOLANS LÅNGA FILMKURSER

Upptakt: En lärare från skolan sommarjobbade med unga filmintresserade på biblioteket i en storstadsförort

Upptakten till skolans satsning i en storstadsförort där många med bakgrund utanför Norden eller kortare utbildning bor, var att en av skolans dokumen-

tärfilmslärare sommarjobbade på ett bibliotek i storstadsförorten i fråga. Arbetet gick ut på att coacha unga filmskapare som skulle göra film inom ramar för sitt feriearbete åt kommunen. Ungdomarna var i blandade åldrar, de flesta gick på gymnasiet. De hade ett filmintresse sedan innan och hade rekryterats till feriearbetet genom kommunen via en fritidsgård eller liknande. Skolans dokumentärfilmslärare lärde under sitt sommarjobb även känna filmpedagoger och andra eldsjälar som verkade i storstadens förorter och som många unga med filmintresse hade förtroende för.

När sommaren var slut åkte dokumentärfilmsläraren tillbaka till sitt arbete på folkhögskolan. Väl där började hen reflektera över utmaningarna med rekrytering till dokumentärfilmskursen. Det fanns en önskan om att nå fler och gärna då rekrytera brett. Läraren kontaktade då de ledare och eldsjälar hen träffat under sommarjobbet, och ett samarbete växte fram med en filmpedagog. Pedagogen hade arbetat med samma ungdomar i förorten som skolans lärare mött genom biblioteket:

Hen hade redan coachat de här ungdomarna länge. Följt dem länge och kände dem och visste deras potential och så.

Det visade sig att filmpedagogen nu arbetade med en kulturfestival för unga som skulle äga rum i förorten och nu växte ett samarbete fram där glesbygds-skolan kom att bli delaktig i festivalen.

Skolans medverkan på kulturfestivalen i storstadens förort

Läraren från dokumentärfilmskursen kom att vara med på festivalen och deltog där i ett panelsamtal med unga filmintresserade från förorten. Samtalet handlade om lärarens eget filmskapande men även om vad det innebär att gå på estetisk kurs på en folkhögskola. I samtalen trycker personalen på behovet av att kommunicera vad estetisk kurs är och vad den kan ge till de som inte fått den kunskapen med sig hemifrån. Man behöver få veta sådant som att man kan fokusera på sitt skapande under ett år och få studiemedel och att det ger goda möjligheter att fortsätta med film sedan på ett eller annat sätt. Läraren var med under hela festivalen och kom där att lära känna unga filmintresserade i storstadens förort. Förtroende kunde byggas mellan skolan och de unga med bakgrund utanför Norden med filmintresse för att skolans lärare hade lärt känna deras filmpedagoger så de talade väl om skolan.

Rekryteringsmodell: Personer i storstadens förort vann en sommarkurs i pris och fick komma till glesbygdsskolan och lära känna miljön

Filmpedagogen föreslog att skolan skulle hitta på ett pris till festivalen så att hen kunde skapa uppmärksamhet kring skolans dokumentärfilmskurs genom priset. Därefter uppstod en idé:

Men kan inte några ungdomar få vinna en sommarkurs på folkhögskolan? Så att de får ett första möte med folkhögskolan på sommaren? Och då kanske steget är mindre sen att söka en lång... en helårsutbildning och flytta ut på landsbygden.

På kulturfestivalen vann en besökare en vistelse på sommarkursen på skolan. Vinnaren skulle även få ta med sig några filmintresserade kompisar. Två personer från storstadsförorten reste till folkhögskolans sommarkurs. Det slutade med att de båda kom att studera film på skolans årslånga kurser, tillsammans med ytterligare en person som skolan kommit i kontakt med genom satsningen på kulturfestivalen.

DOKUMENTÄRFILMSKURSENS VERKSAMHET I NULÄGET KOPPLAT TILL BREDDAT DELTAGANDE

Representation bland lärare, gästlärare och deltagare kan vara gynnsamt för att nå deltagare med bakgrund utanför Norden

Den filmpedagog som skolan samverkade med i samband med kulturfestivalen rekryterades som lärare till skolans filmkurs. Personen som anställdes har bakgrund utanför Norden och är flerspråkig. De vi pratar med i personalen tror att representation bland lärarna kan underlätta för att bredda deltagandet på en estetisk kurs. En tanke är att det kan spela roll med förebilder, att man kan känna igen sig. Att det märks när man läser om kursen att det finns någon som jag som gör film, får finansiering och jobbar som filmlärare kan inspirera att söka.

På filmkursen finns gästlärare och de har olika erfarenheter, inte minst bakgrund i olika delar av världen. Det här gör att deltagarna får möta en bredd av erfarenheter och att filmkursen blir känd i olika gästlärarens nätverk.

Intervjupersonerna talar också om deltagarnas roll. Deltagarna visar sina filmer på festivaler och pratar med sina kompisar. Att det finns deltagare med bakgrund utanför Norden kan påverka vilka som känner sig tilltalade och vilka som får veta om att kursen finns. En person vi pratar med menar att vilka lärarna, gästlärarna och deltagarna är, och vad de berättar om kursen och gör film om, tillsammans bildar en gemensam berättelse om kursen:

Och hur den berättelsen ser ut och hur den berättelsen låter och var den berättelsen tar plats gör att man kan känna sig välkommen, eller inte.

Intervjupersonerna vet inte om just de personer som rekryterades till skolan i samband med kulturfestivalen har rekryterat fler deltagare i sin tur. Det fanns deltagare med bakgrund utanför Norden även tidigare på kursen. Men på ett generellt plan tror personalen att det kan fungera så, att tidigare deltagare med bakgrund utanför Norden blir ambassadörer för kursen så att nya deltagare med liknande bakgrund nås.

Det finns ett brett innehåll i kursen och det behöver synas utåt

Som framgått tror personalen att kursens inriktning, dokumentärfilm, kan påverka möjligheten att nå en bredd av deltagare. Det handlar om att berättelsen är i fokus, att ha något man vill säga, och det konceptet kan tilltala brett. Även den film som deltagarna tar del av berör en bredd av erfarenheter. Det här kommer naturligt eftersom dokumentärfilm som uttryck kännetecknas av en bredd av erfarenheter.

Personalen tänker på att lyfta fram en denna bredd när man är ute och pratar om kursen. Det kan underlätta för att nå fler deltagare med bakgrund utanför Norden. Men samtidigt återstår arbete med att bland annat se över och uppdatera vilken information och vilket konstnärligt material som finns tillgängligt på skolans hemsida.

DELTAGARNAS TID PÅ SKOLAN OCH VÄGAR VIDARE

Intervjupersonerna betonar internatets betydelse för filmkursens deltagare. Året på internatet kan ge lugn och ro och möjlighet till fokus på skapandet. Personer med olika erfarenheter och bakgrund kommer till internatet, till exempel från en liten bruksort, från innerstaden eller från en förort, och där har man chansen att i ett helt nytt sammanhang känna efter vem man vill vara. Deltagarnas filmer illustrerar detta. De handlar bland annat om den nya platsen man kommit till, om att man ger sig ut i glesbygdsskolans region och pratar med människor där. Det kan också vara att man gör film om sina kompisar, sin familj och annat som har en koppling till platsen man kom från.

Under tiden på skolan knyter deltagarna många kontakter. Relationer fortsätter även efter tiden på skolan och kan göra det lättare att fortsätta göra film, då man har personer att samarbeta konstnärligt med och andra typer av nätverk. Genom att deltagarna möter gästlärarna får också drivna deltagare kontakter med de som redan är verksamma i branschen. Det kan underlätta

så att man till exempel får assistentjobb eller praktikplats på ett produktionsbolag efter studierna.

Efter tiden på skolan kan det se mycket olika ut vad deltagarna gör. En del arbetar med annat, men det förekommer också att man får finansiering och gör egen film. Tidigare deltagare studerar också vidare på andra folkhögskolor eller högskola. Det rör sig både om konstnärliga högskoleutbildningar och andra utbildningar.

Under samtalet med personal på skolan blir en tydlig kedja synlig. Ett exempel på hur den kan se ut visar sig genom en av deltagarna som dokumentärfilmläraren mötte på kulturfestivalen i förorten. Personen studerade film på folkhögskolan under flera år. Därefter har hen gjort karriär som filmare och arbetat för stora produktionsbolag, och nu studerar hen på en av de välkända konstnärliga högskolorna.

SKOLANS PERSONAL BLICKAR FRAMÅT

När vi samtalar är skolan i ett läge när man vill göra en ny satsning. Det finns ett behov av att arbeta med rekrytering över huvud taget för att se till att kursen fylls, och samtidigt en tanke om att rekrytera brett. Man menar att det behövs kartläggning och en strategi. Det handlar bland annat om att hitta nyckelpersoner utanför skolan som kan sprida information om skolans dokumentärfilmkurs, och ta kontakt med dem. Nyckelpersoner kan bland annat vara filmpedagoger och andra eldsjälar i olika politiska och sociala grupperingar runt om i landet, till exempel med nätverk av personer med bakgrund utanför Norden. Vikten av att identifiera nyckelpersoner och bygga en relation till dessa är något man lärt sig av det föregående projektet i storstadsförorten.

Genom sin satsning i förorten men också genom tidigare deltagare har skolan ett antal nyckelpersoner man är i kontakt med. Nu tänker man sig att genom dessa be om tips på fler att kontakta. Det behövs då också ett uppdaterat material om kursen att ge till dessa personer som de kan sprida. Materialet behöver visa på en bredd av deltagare och uttryck. Hemsidan behöver uppdateras i enlighet med detta.

En annan insats handlar om att orkestrera det som redan händer, att tidigare deltagare sprider ordet. Här skulle man kunna arvodera tidigare deltagare för att medverka i olika sammanhang och visa sina filmer och berätta om folkhögskolan. För att nå personer med bakgrund utanför Norden tänker man att det behöver finnas deltagareambassadörer med bakgrund utanför Norden och att man behöver tänka till kring var de visar film.

Personalen betonar att det generellt handlar om att skolans dokumentärfilmskurs behöver vara synlig i sammanhang där det finns personer med ett kreativt intresse men som ännu inte har hittat till folkhögskolan och till filmkursen.

HINDER OCH MÖJLIGHETER

Intervjupersonernas berättelse visar att även när avståndet till närmaste större stad är stort, här fyrtio mil, kan en skola etablera kontakt med nyckelpersoner i kulturlivet i en förort där många med bakgrund utanför Norden bor och på så vis öppna möjligheter till breddat deltagande. Att lärarna på den estetiska kursen bygger relationer med ledarna i förorten i staden kan smitta av sig så att unga kulturintresserade får tillit till skolans estetiska kurs. Att göra skolans estetiska verksamhet känd genom att delta i kulturaktiviteter i förorten tillsammans med nyckelpersoner och aktörer där kan också öppna möjligheter. Det är också viktigt att ha ett kursinnehåll som tilltalar brett, och lärare och gästlärare med bakgrund utanför Norden.

Till sist visar berättelsen att när det väl finns kontakter så att man kan rekrytera till arrangemanget så kan en glesbygdsskola göra en prova på-aktivitet på skolan för att öppna möjligheter till breddat deltagande. Deltagare från storstadens förort kan resa till prova på-aktiviteten, här en sommarkurs.

Intervjupersonerna lyfter upp att det är en utmaning att få tillräckligt med tid och resurser för att arbeta med breddat deltagande. Det är mycket som en kursansvarig lärare ska hinna med. Det här kan vara en förklaring till att det inte gjorts så mycket arbete för breddat deltagande på skolan efter den större satsningen i storstadförorten, trots att personalen har stora ambitioner och ser behov. Man hinner inte, och orkar inte riktigt med.

När vi pratar om möjligheter lyfter personalen särskilt att den mångfald som finns på dokumentärfilmskursen är en stor kvalitetsfaktor. Viljan att göra verksamhet av hög kvalitet skapar också motivation att fortsätta arbetet för breddat deltagande. Skolan behöver visa att kursen är relevant, vilket betyder att det behöver finnas en representation utifrån hur Sverige ser ut idag och att det behöver synas att det berättas många olika typer av berättelser på kursen.

Kvalitet uppstår också i själva utbildningssituationen genom möten i rummet mellan personer som är olika och uttryck som är olika. Det är mycket mer spännande och givande att arbeta med grupper där det finns en bredd av personer och berättelser, menar de i personalen som vi intervjuat.

Idéer för breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser – sammanfattande analys

Utgångspunkten för den här rapporten är att deltagandet behöver breddas i folkhögskolans estetiska verksamhet. Folkbildningsrådet har under en följd av år rapporterat om bristande mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter, i första hand med avseende på deltagarnas födelse- och (föräldrarnas) utbildningsbakgrund. Samtidigt talar det så kallade kultursyftet, ett av de fyra syftena med staten ekonomiska stöd, om att ”bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet”.

I den här studien har vi särskilt valt ut skolor utifrån att personalen upplever att man når generellt underrepresenterade grupper med estetisk kurs. Vårt resultat säger därför ingenting om hur det överlag ser ut på folkhögskolorna runt om i landet. Tidigare studier har visat att det finns gott om folkhögskolor där det nästan helt saknas deltagare med bakgrund utanför Norden eller från vad informanterna kallar ”arbetarklass” på estetisk kurs.¹⁶ Dessutom saknas ofta strategier för att arbeta med breddat deltagande på skolorna.¹⁷

I den här studien har vi kunnat beskriva ett antal strategier som tagits fram för att bredda deltagandet på folkhögskolor som upplever att man funnit lösningar. Sammantaget, utifrån den här studien och tidigare undersökningar, framträder en bild av att det finns strategier som kan övervägas, och att betydligt fler skolor och organisationer framöver behöver inleda ett arbete för att bredda deltagandet på folkhögskolans estetiska kurser.¹⁸

Det går att urskilja flera olika nivåer där arbete för breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser kan ske och där resurser i form av tid och pengar kan fördelas till arbetet:

- lärary- och kursnivå
- skolnivå: administration, ledning
- regional nivå: samverkan mellan skolan och regionen
- riksnivå: Regeringskansliet, Folkbildningsrådet, Sveriges folkhögskolor, Offentligägda folkhögskolors intresseorganisation (OFI), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO).

¹⁶ Folkbildningsrådet (2020)

¹⁷ Se till exempel Folkbildningsrådet (2020) och Statskontoret (2018).

¹⁸ Det finns, bland annat på flera skolor i den här studien, en förhoppning om att övergångar från skolans allmänna kurs ska kunna leda till breddat deltagande på särskild kurs med estetisk inriktning. Informanterna i den här studien ger dock inga exempel på att där det faktiskt har skett i en omfattning så att deltagarsammansättningen har påverkats på estetisk kurs. Det som har fungerat och som analysen berör är att skapa kontaktytor *mot kulturintresserade ur nya målgrupper utanför skolan*.

Generellt menar vi att organisationer på regional och rikstäckande nivå skulle kunna se över om man kan plocka upp arbetssätt som uppstått ute på skolorna. En del insatser kanske får större effekt och bättre chanser att bli långsiktiga om de genomförs regionalt eller av rikstäckande organisationer?

Den här studiens kvalitativa upplägg med intervjuer med personal på sex skolor medger inte att vi kan svara på vad som kommer att fungera på andra skolor eller regionalt och på riksnivå. Däremot kan vi skicka med ett antal konkreta strategier och idéer som samlats in från de medverkande skolorna och som uppstått i analysen, vilka skolor och andra organisationer kan överväga utifrån sina specifika förutsättningar:

Samverka med kulturaktörer som når personer med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kortare utbildning

Skolorna arbetar med synlighet i marginaliserade områden i städerna, alltså i områden där många med bakgrund utanför Norden och med kortare utbildning bor. Man nätverkar där med aktörer som redan når kulturintresserade ur de grupper skolan behöver nå. Personal och deltagare på folkhögskolornas estetiska kurser kan till exempel medverka vid kulturfestivaler och kultur-evenemang, eller så framträder de på gymnasieskolor och fritidsgårdar i marginaliserade områden. Man bygger långvariga relationer med studieförbund, kulturföreningar, kulturhus, konsthallar och enskilda ledare och eldsjälar.

Även skolor som inte gör estetisk kurs i en stad samverkar med kulturlivet i marginaliserade områden i städerna för att rekrytera till sin estetiska verksamhet. Kanske kan fler skolor kartlägga vilka aktörer och nyckelpersoner som finns som når kulturintresserade som skolan skulle behöva nå och ta kontakt med dem?

En annan fråga är vad de rikstäckande organisationerna kan göra för att stärka den estetiska verksamhetens förankring i marginaliserade områden? Förenade förorter, Folkets hus och parker, folkbiblioteken, konsthallar, kulturhus och mångkulturella center i de här områdena är exempel på aktörer som man skulle kunna överväga att samverka med för att göra folkhögskolans estetiska verksamhet känd.

Kanske kan rikstäckande organisationer, såsom intresseorganisationerna, även delta i det uppsökande arbetet? Kan det genomföras rikstäckande eller regionalt samordnade projekt där personal och deltagare från folkhögskolors estetiska kurser besöker skolor, fritidsgårdar och kulturverksamheter i marginaliserade områden?

Förlägga estetisk verksamhet till områden i städerna där många med bakgrund utanför Norden eller med kortare utbildning bor

Flera skolor i den här studien gör estetisk verksamhet i områden i städerna där många med bakgrund utanför Norden eller med kortare utbildning bor.¹⁹ Källmaterialet visar att tillgång till lokaler och att genomföra verksamheten i de här områdena, i kombination med att ha förankring i kulturlivet där, kan ge särskilt bra förutsättningar för att rekrytera deltagare ur målgrupperna. Det tycks vara vanligt att folkhögskolor flyttar in verksamhet till städer för att nå nya målgrupper, visar studien *Mångfald och förnyelse?*. Dock ser det ut som att det sällan rör sig om estetiska kurser.²⁰

Sammantaget väcks frågan vilka ytterligare estetiska verksamheter som kan startas i dessa områden, utöver de, antagligen få, som redan finns? Kan-ske kan rikstäckande organisationer, genom samverkan med kulturaktörer, synliggöra vilka kurser som behövs? Kanske kan dessa även underlätta för folkhögskolor att finna lokaler i områden där det vore angeläget att estetiska kurser etablerades?

Göra ett estetiskt kursutbud som riktar sig mot personer med olika bakgrund. Se över innehållet i befintliga kurser eller starta nya i samverkan med förtortens kulturliv

En del skolor har breddat innehållet i befintlig kursverksamhet så att det till-talar fler genom att se över representationen – vem som syns eller är sub-jekt respektive objekt i den konst deltagarna får ta del av. Något som tycks ha fungerat särskilt bra är att en del skolor har startat nya estetiska kurser som redan från början har haft bra förutsättningar att nå personer med bakgrund utanför Norden. Personal samverkar då som förberedelse genom dialog-möten eller workshoppar med personer ur målgruppen kring vad kursen kan innehålla. Skolor kan till exempel starta kurser inom konstnärliga uttryck som når många med bakgrund utanför Norden eller med (föräldrar med) kor-tare utbildning i Sverige idag, som hiphop eller urban konst.²¹

19 En strategi som föreslagits i exempelvis *Kulturell bildning i Folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser*, Folkbildningsrådet (2018), och som denna studie har visat flera fungerande exempel på.

20 Folkbildningsrådet (2020).

21 Det är en strategi som föreslagits i till exempel rapporten *Kulturell bildning i Folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser*, och som vi i denna studie har kunnat beskriva flera fungerande exempel på.

Kan fler skolor gå samman med kulturaktörer som når många med bakgrund utanför Norden om att starta kurser? Kanske kan en flexibel deltidskurs vara ett bra första steg för både skola och deltagare?

Det tycks också kunna underlätta för att nå nya målgrupper om kursen dessutom är yrkesförberedande och kan leda till försörjning. Högskoleförberedande kurser som rekryterar brett och startas i samverkan med en konstnärlig högskola är ett annat koncept.

Bygga "kedjor av aktiviteter" så att kulturintresserade från marginaliserade områden stegvis får kännedom om och får prova på estetisk kurs på folkhögskola

Skolorna genomför i flera fall prova på-aktiviteter, ofta i samverkan med lokala kulturaktörer som kan nå målgruppen och som hjälper till i rekryteringen till aktiviteten. Aktiviteten kan ske i ett område i en stad där många med till exempel bakgrund utanför Norden bor, eller på skolan. I de fall där det är långt till skolan kan skolan och eller samverkanspartnern stå för resan. Ett exempel på hur en hel kedja kan se ut, är när glesbygdsskolan medverkade på kulturfestivalen i förorten där man delade ut priser i form av en kortkurs på skolan. Kortkursen kunde sedan leda vidare till att personerna sökte en årslång estetisk kurs på skolan.

Kanske kan även rikstäckande organisationer börja delta i arbetet med att designa "kedjor"? Kanske kunde man till exempel inspireras av folkhögskolans pristävling, och genom samverkan med lokala aktörer inrätta stipendier som ger personer från marginaliserade områden möjlighet att prova på estetisk kortkurs runt om i landet?

Arbetet för breddat deltagande är resurskrävande och det saknas resurser. Hur kan statens medel fördelas så att motiverade skolor med god kompetens i frågan kan utföra arbetet?

I den här studien framgår att arbetet med breddad rekrytering kräver stora arbetsinsatser. Rekryterande prova på-aktiviteter i samverkan med kulturaktörer som når de underrepresenterade grupperna samt planering inför att starta kurser som når nya målgrupper tar mycket tid i anspråk och täcks inte av det nuvarande resursfördelningssystemet.

De flesta av skolorna framhäver tid och ekonomiska resurser som ett hinder. Systemet för fördelning av deltagarveckor medför, enligt svarspersonerna, i praktiken att folkhögskolorna får pengar för att upprätthålla den kurs-

verksamhet som redan finns. Arbeta för att nå nya deltagargrupper utförs i rapportens exempel av eldsjälar som gör arbetet inom sin ordinarie tjänst som egentligen är fylld av andra arbetsuppgifter. Det utförs också genom att skolor budgeterar för förlusten och låter arbetet med breddad rekrytering gå ut över annat arbete. Eller genom att skolor söker externa projektmedel.

Vilka förändringar i hur statens medel fördelas behövs för att det ska finnas utrymme och långsiktiga förutsättningar för att arbeta med breddat deltagande på estetisk kurs för motiverade skolor med kompetens i frågan?

Söka externa projektmedel för projekt som syftar till att bredda deltagandet på estetisk kurs

På flera av de medverkande skolorna i den här studien har skolan och samverkanspartnern sökt extern finansiering tillsammans. Regionen har i vissa fall finansierat arbetet, det behöver inte röra sig om en skola som har regionen som huvudman. Det finns även planer på att söka medel från Allmänna arvsfonden och andra bidragsgivare.

Med anledning av att det som framgått saknas möjlighet att få statliga särskilda medel för att genomföra projekt som syftar till att bredda deltagandet på estetisk kurs uppstår frågan om rikstäckande organisationer kan gå samman och söka extern finansiering för sådana projekt?

Skapa ekonomiskt utrymme för att starta nya estetiska kurser som kan nå nya målgrupper

I Folkbildningsrådets tidigare utvärdering *Mångfald och förnyelse?* framkom att fördelningen av deltagarveckor är utformad så att skolan måste kunna garantera ständig utfyllnad av platserna på sina kurser och att vem som tar platserna saknar betydelse – och att detta gör det svårt att kunna pröva nytt.^{22 23} Även i den här studien tar informanter upp problemet. Hur kan man i fördelningen av statens medel skapa tillräcklig flexibilitet så att det går att testa nya estetiska kurser som kan nå underrepresenterade grupper? Behovet rör både kortkursverksamhet och deltidsverksamhet riktad mot målgruppen, och

²² Folkbildningsrådet (2020).

²³ Folkbildningsrådet fastställer årligen ett ingångsvärde för respektive folkhögskola samt ersättningsnivån per deltagarvecka (där "deltagarvecka" beräknas utifrån antal deltagare och omfattningen av deras deltagande). En folkhögskola som under ett verksamhetsår inte når upp till sitt ingångsvärde får sitt verksamhetsbidrag reducerat. Folkhögskolan behåller sitt ingångsvärde ytterligare ett år. Om volymminskningen kvarstår i två år reduceras ingångsvärdet. En folkhögskola som genomför verksamhet över sitt fastställda ingångsvärde erhåller inte automatiskt ett högre ingångsvärde.

större satsningar där skolan gör en plan och inleder samverkan för att kunna rekrytera personer ur målgruppen till en ny heltidskurs.

Även inom nuvarande fördelningssystem finns dock vissa möjligheter. Till exempel händer det att en skola ofrivilligt inte fyller sina nuvarande kurser. Man kan då överväga att minska det planerade deltagarantalet på en kurs och som ersättning starta en estetisk deltidskurs som har förutsättningar att nå nya målgrupper. Alternativt försöka öka antalet på nuvarande kurs genom breddat deltagande där. Kanske kan man genomföra fortbildning för skolledare och visa hur breddat deltagande kan vara en lösning på sviktande deltagarunderlag?

Skapa kunskap, förankring och motivation på folkhögskolorna, inklusive informationsspridning och fortbildning

Inte bara brist på resurser, utan även begränsande attityder, samt bristande motivation, kunskap och förankring i organisationen som helhet kan bli ett hinder för arbete för breddat deltagande på estetisk kurs.²⁴ Källmaterialet som helhet antyder att insatser för breddat deltagande har bäst chanser att bli långsiktigt hållbara om det finns ett gemensamt mål på skolan. Det tycks även gynnsamt om kunskapssynen på skolan inkluderar ett rättvisetänkande, att de som inte har haft möjlighet att utveckla sig inom ett estetiskt uttryck nu ska ges denna möjlighet på skolan. Förankring och kunskapssyn kan påverka rekryteringsarbetet, antagningen, förmågan att bemöta nya deltagargrupper bra samt att inte ge upp utan pröva nya vägar vid motgångar.

Hur kan rikstäckande organisationer förtydliga behovet av att bredda deltagande på estetisk kurs? Vilken information och fortbildning behöver landets folkhögskolor? Behöver vissa skolor som kommit en bit på vägen och vill inleda satsningar även ett fördjupat stöd? Tidigare fortbildningsinsatser har, som framgick i inledningen, gett möjlighet att diskutera frågan förutsättningslöst. Går det att genomföra fortbildning som leder till handling, att skolor får i uppdrag att konkretisera och genomföra en idé?

Se över antagningsförfarandet och årsavgifterna på de estetiska kurserna så att ekonomi eller bristande förkunskaper inte blir ett hinder

Flera av skolorna har sänkt trösklarna för att söka till de estetiska kurserna: förkunskaper inom det konstnärliga uttrycket och förförståelse för hur man

24 Folkbildningsrådet (2020)

söker estetiska utbildningar ska inte vara avgörande. Konstnärlig kvalitet på antagningsprov som urvalskriterium kan behöva ersättas med att de sökande ska ha intresse, motivation och potential. Man har breddat vad som kan utgöra ett arbetsprov så att fler uttryck inkluderas. Antagningstillfällena har utformats som en workshop, till exempel på en plats där personer ur de grupper man vill nå känner sig hemma.

Studier på folkhögskola är gratis men skolor tar ut årsavgifter för studieresor, material med mera. En skola i studien har ingen årsavgift för att inte hindra personer som inte har råd att betala från att gå kursen, en annan överväger av samma skäl att sänka avgiften.

Rekrytera lärare och gästlärare till estetisk kurs med bakgrund utanför Norden

Flera av skolorna i studien har rekryterat gästlärare eller lärare med bakgrund utanför Norden och kontaktnät mot gruppen, till sin estetiska verksamhet.²⁵ Man har nätverkat aktivt och mött eller fått tips om möjliga lärare exempelvis i kontakt med ett studieförbund eller under arbetet med kulturprojekt i marginaliserade områden. Det handlar då inte bara om utbildade lärare, vilket inte är ovanligt på folkhögskolans estetiska kurser, utan även om personer som kan få chansen att inleda sin undervisningsbana på folkhögskolan.²⁶

En reflektion är att rekryteringen av framförallt lärare, men även gästlärare, med bakgrund utanför Norden är en åtgärd som generellt kan stärka skolans förutsättningar att bredda deltagandet i estetisk kurs. Förändringar i lärargruppens sammansättning kan påverka kontinuiteten i arbetet, kursens kontaktytor, innehållet och kursens trovärdighet hos nya deltagargrupper.

Kanske kan fler skolor rekrytera personer från förortens kulturliv som lärare till estetisk kurs? För en del av skolorna kan det vara svårt att hitta de här lärarna. Kanske kan regional samverkan eller samverkan med stöd av riksäckande organisationer inriktas på att skapa kontakt mellan folkhögskolor och ledare i kulturlivet i förorterna?

²⁵ Något som ser ut att vara ovanligt i stort på folkhögskolornas estetiska kurser. I den enkät som skickades ut inför rapporten *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser* (Folkbildningsrådet, 2018) uppgav en övervägande majoritet – 94 procent – att de vuxit upp huvudsakligen i Sverige. Av de som vuxit upp utanför Sverige hade de flesta vuxit upp i Europa.

²⁶ I den enkät som skickades ut inför rapporten *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser* (Folkbildningsrådet, 2018) uppgav ungefär var fjärde lärare att de inte hade några pedagogiska utbildningsmeriter.

Deltagarambassadörer kan göra folkhögskolans estetiska kurser kända bland fler och skapa trovärdighet

Personalen på flera av de medverkande skolorna menar att nuvarande och tidigare deltagare med bakgrund utanför Norden genom sin synlighet och sitt tipsande gör kurserna kända i de underrepresenterade grupperna. Personal har aktivt vänt sig till deltagare ur de här grupperna och bett om hjälp. En skola överväger om man kan arvodera tidigare deltagare för att visa sin konst och berätta om kursen i sammanhang där personer med bakgrund utanför Norden finns.

Kanske kan de rikstäckande organisationerna plocka upp idén och arvoda tidigare deltagare från estetisk kurs som med trovärdighet kan sprida information om folkhögskolans estetiska kursverksamhet i nya sammanhang?

Ta fram informationsmaterial om estetisk kurs som tilltalar fler och sprida det så att det når fler

Flera av skolorna har sett över tilltalet och språket i texter och bildmaterial som de sprider, för att se till att det syns personer från till exempel olika delar av världen. När kursinnehållet har en bredd av konstnärliga uttryck från olika delar av världen eller man har gästlärare eller lärare med bakgrund utanför Norden ser man till att detta syns i sociala medier och på hemsidan. Skolor kombinerar detta med att kontakta nyckelpersoner i kulturlivet som redan når målgrupperna och be om spridningshjälp så att materialet ska nå ut bredare. I rapporten *Mångfald och förnyelse?* (2020) väcktes frågan om även rikstäckande organisationer skulle kunna arbeta med spridning av det estetiska utbudet riktad mot nya målgrupper?

Flera informanter trycker på behovet av att även visa på karriärvägar efter kursen och vägar vidare till konstnärlig högskola för grupper som inte känner till folkhögskolans estetiska verksamhet.

Spridning av material om kurserna ser ut att vara ett komplement, alla exempel bygger även på nätverksbyggande, man gör kulturaktiviteter tillsammans med målgruppen.

De rikstäckande organisationerna kan överväga att anställa personal med god kunskap om och nätverk i förortens kulturliv som kan arbeta med breddad rekrytering

Flera av skolorna i studien var hjälpta av att rekrytera personal med rätt nätverk för att arbeta med breddat deltagande. Det rör sig om personer med bak-

grund utanför Norden som har nätverk i kulturlivet i marginaliserade områden. Med anledning av att breddat deltagande har en så stark koppling till kultursyftet uppstår frågan om även de rikstäckande organisationerna skulle kunna anställa personal med god kunskap om och nätverk i förortens kulturliv? Kanske kunde en sådan person till exempel se över vilka projekt kring breddat deltagande på estetisk kurs som kan genomföras på riksnivå? Kanske även koordinera kontakter mellan folkhögskolor och kulturlivet i förorten genom sammanföranden eller olika kontaktskapande evenemang?

Referenser

- Folkbildningsrådet (2018). *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2018.
- Folkbildningsrådet (2020). *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter*. Folkbildningsrådet utvärderar, No 1 2020.
- Folkbildningsrådet (2022). *Folkbildningens betydelse för samhället 2021. Folkbildningsrådets samlade bedömning*. Återrapportering till regeringen.
- Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen Svensk författningssamling 2015:2015:218 t.o.m. SFS 2020:737 – Riksdagen.
- Kulturanalys Norden (2017). *Kultur med olika bakgrund. Utländsk bakgrund bland anställda på statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden*. Nordisk kulturfakta.
- Myndigheten för kulturanalys (2015). *Kultur av vem? En undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn*. Rapport 2015:2.
- Statskontoret (2018). *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget*. Slutrapport. 2018:10.

Länkar

- sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/fortbildning/konferenser/kompetensutveckling/breddad-rekrytering/
- sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/fortbildning/konferenser/kompetensutveckling/folkhogskoleforum-2022/program/vimaste-gora-nagot-at-det/

I rapporten *Breddat deltagande på folkhögskolans estetiska kurser. Berättelser och idéer utifrån sex skolor som når deltagare ur underrepresenterade grupper* beskrivs hur ett antal folkhögskolor som har lyckats bredda deltagandet inom sina estetiska kurser har arbetat.

Folkbildningsrådets förhoppning är att rapporten kan tjäna som inspiration för fortsatt arbete med breddat deltagande– inom folkbildningen, i andra kulturinriktade utbildningar än folkbildningens och i landets kulturliv i stort.

KATJA TIMGREN är utbildad folkhögskollärare och verksam som barn- och ungdomsförfattare samt skrivarkurslärare, bland annat på Kvinno-folkhögskolan i Göteborg. Katja var en av författarna till Folkbildningsrådets rapport *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter* som gavs ut 2020.

Katja har i arbetet med denna rapport varit huvudsaklig författare och projektledare för studien med ansvar för urval och intervjuer. Katja har även ingått i rapportens analysgrupp.

PEDRAM NASOURI är folkhögskollärare, litteraturvetare och sociolog. Han är delaktig i att driva flera ideella folkbildningsprojekt. Pedram har ingått i rapportens analysgrupp.

FREKE RÄIHÄ är poet, förlagsvetare och kritiker. Sedan 2018 är denne anställd som skrivpedagog vid Österlens folkhögskolas skrivarkurser. Freke har ingått i rapportens analysgrupp.

ALVA UDDENBERG är folkhögskollärare, litteraturvetare, skrivpedagog och uttryckande konstterapeut. Sedan 2014 arbetar hon på Sundbybergs folkhögskola som lärare på Skrivarlinjen samt distanskursen Ett skrivande rum. Alva har arbetat på olika folkhögskolor sedan 1995. Alva har ingått i rapportens analysgrupp.